

Centrul de Analiza și Investiții Sociologice,
Politologice și Psihologice

Agenția Internațională pentru
Informație din Țara de Origine

Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova

ELABORAT PENTRU:

Banca Mondială

în cadrul Rețelei de învățare a specialiștilor din domeniul migrației și remitențelor (MIRPAL)

Chișinău
2010

CUPRINS

<i>Mulțumiri</i>	3
<i>Abrevieri</i>	3
<i>Echipa de cercetare</i>	3
<i>Figuri și tabele</i>	4
<i>Sumar executiv</i>	5
<i>Introducere</i>	6
<i>Obiective</i>	6
<i>Metodologie</i>	6
<i>Activitățile proiectului și limitări</i>	7
<i>Rezultatele proiectului</i>	7
<i>Capitolul 1. Migrația în Moldova – context general</i>	9
<i>Capitolul 2. Migrație și dezvoltare – discuții teoretice</i>	15
<i>Capitolul 3. Transformarea migrației în dezvoltare</i>	22
3.1. <i>Caracteristici cheie ale migrației din Moldova</i>	22
3.2. <i>Câștigurile din migrație și oportunități pentru utilizarea acestora</i>	24
3.3. <i>Impactul remitențelor actuale</i>	25
3.4. <i>Migrația de întoarcere – experiența antreprenorială la momentul de față</i>	29
3.4.1. <i>Constrângerile cu care se confruntă migranții în activitatea antreprenorială</i>	31
3.5. <i>Evaluarea întoarcerii pe viitor</i>	36
3.6. <i>Rolul potențial al economiilor făcute</i>	38
3.7. <i>Migranți cu calificare înaltă</i>	39
3.8. <i>Rolul crizei economice curente</i>	40
<i>Concluzii</i>	41
<i>Recomandări</i>	44
<i>Bibliografie</i>	47
<i>Anexe</i>	49
<i>Anexa 1. Profilul migranților intervievați</i>	49
<i>Anexa 2. Intermedierea plecării</i>	52
<i>Anexa 3. Câștigurile din migrație</i>	53
<i>Anexa 4. Intențiile migranților de a face investiții</i>	54
<i>Anexa 5. Proiecte de susținere a migrației de întoarcere: o experiență de succes</i>	55
<i>Anexa 6. Cauze ale neîncrederii în băncile moldovenești</i>	56
<i>Anexa 7. Efectele crizei economice</i>	57

Mulțumiri

Suntem recunoscători pentru sfaturile și asistența acordată de către părțile interesate menționate mai jos (inclusiv intermediari financiari, parteneri din guvern, societate civilă și agenții specializate) și pentru participarea și contribuțiile valoroase ale migranților și familiilor lor pe parcursul cercetării noastre.

1. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei (MMPSF)
2. Ministerul Agriculturii
3. Ministerul Educației
4. Agenția Națională de Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM)
5. Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM)
6. Centrul pentru Dezvoltare Rurală (CDR)
7. Academia de Științe a Moldovei (ASM)
8. Universitatea de Stat din Moldova (USM)
9. IDIS Viitorul (IDIS)
10. Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova (OIM)
11. Delegația UE în Republica Moldova
12. Mobiasbanca
13. Banca Comercială Română (BCR)

Datele cantitative din acest raport se bazează, în mare parte, pe cercetările realizate cu suportul financiar al Uniunii Europene în cadrul Proiectului DEVINPRO Moldova 2009/2010 și în contextul Inițiativei Comune a CE-ONU Migrațiune & Dezvoltare (EC-UN Joint Migration & Development Initiative).

Abrevieri

DFG	Discuție în focus-grup
IIP	Interviu în profunzime
GC	Gospodărie casnică

În cazul părților interesate se vor utiliza abrevierile folosite în secțiunea de mulțumiri.

Echipa de cercetare

Echipa CIVIS

Ruslan SINȚOV, manager de proiect

Natalia COJOCARU, coordonator de proiect, co-autor al raportului

Echipa IASCI

Nicolaas de ZWAGER, consultant principal, co-autor al raportului

Ilir GADESHI, consultant principal

Figuri și tabele

Toate figurile din acest raport se bazează pe datele din Analiza pieții din Moldova IASCI-CIVIS DEVINPRO 2010.

Nr. tabelului/figurii	Denumirea tabelului/figurii	Numărul paginii
Tabelul 1.	Caracteristici socio-demografice ale participanților (nr.)	7
Tabelul 2.	Volumul total al transferurilor (inclusiv remitențe), ISD și deficitul comercial în Moldova	13
Figura 1.	Dinamica migrației (%)	9
Figura 2.	Sectoarele principale de angajare a migranților în țara de destinație	10
Figura 3.	Date demografice cu privire la vârstă a migranților moldoveni	11
Figura 4.	Nivelul de educație al migranților înainte de migrație	11
Figura 5.	Nivelele de angajare la muncă în locurile migrației	12
Figura 6.	„Există gânduri din partea Dv. sau a membrilor gospodăriei Dv. de a emigra?”	14
Figura 7.	Perioada de regularizare a migranților în cadrul ciclului de migrație	16
Figura 8.	Dinamica regularizării în timpul primului an de migrație în țara de destinație	16
Figura 9.	Metode de transfer a fondurilor spre Moldova	16
Figura 10.	Scopurile intenționate ale remitențelor	17
Figura 11.	Intențiile migranților de a se întoarce permanent în Moldova	19
Figura 12.	Statutul de ședere/permis de muncă pe termen lung în țara de migrație	22
Figura 13.	Influența experienței de migrație asupra intențiilor de a face investiții	24
Figura 14.	Frecvența transferurilor de remitențe între migranți	25
Figura 15.	Frecvența transferurilor de remitențe	25
Figura 16.	Distribuția mecanismelor de transfer	25
Figura 17.	Distribuția cheltuirii remitențelor între gospodăriile casnice cu migranți	27
Figura 18.	Intențiile migranților de a face investiții, după sector	29
Figura 19.	„Cum planificați să investiți în afacerea Dv.?”	29
Figura 20.	Intențiile migranților de a face investiții	31
Figura 21.	Surse planificate de împrumut sau obținere a capitalului financiar în rândurile populației generale de migranți	32
Figura 22.	Condiții pentru migrația de întoarcere	36
Figura 23.	Variații în termenele pentru întoarcerea permanentă planificată în Moldova	36
Figura 24.	Obiectivele de economisire ale gospodăriilor casnice pentru perioada de migrație	38
Figura 25.	Impactul crizei economice globale asupra volumului remitențelor în 2009	40

Sumar executiv

Migrația forței de muncă din Moldova a crescut brusc pe parcursul ultimelor două decenii. Numeroase studii ale fenomenului migrației au demonstrat impactul semnificativ pe care această deplasare a forței de muncă o are asupra situației economice și sociale din țară. În pofida importanței sporite acordate relației dintre migrație și dezvoltare, politicile naționale de migrație deseori nu au reușit să obțină beneficiile maxime, pentru că ele nu au integrat în mod adecvat politicile de migrație în strategiile lor generale de dezvoltare.

Acest raport examinează rolul migranților drept un segment deosebit al pieții și drept o resursă pentru dezvoltare. Diferite surse au arătat că aceștia remit sume mari de bani, au o mare predilecție pentru economii, demonstrează o intenție puternică de a se întoarce acasă și manifestă o ambiție clară pentru investiții în Moldova. Obiectivul de a face investiții este deseori combinat cu alte scopuri importante, cum ar fi de exemplu obținerea unui set de abilități necesare sau stabilirea contactelor relevante. Presumpția de bază este că transferul acestui capital acumulat ar putea oferi o oportunitate potențială semnificativă de dezvoltare pentru Republica Moldova.

Acest proiect se bazează pe explorarea legăturilor dintre migrație și dezvoltare, care sunt deseori subestimate, înțelese greșit sau ignorate de guvernul moldovenesc, analiști și intermediarii financiari comerciali. În scopul realizării acestei sarcini, cercetarea a abordat direct următoarele chestiuni: condițiile locale (inclusiv mediul și oportunitățile de afaceri), câștigurile din migrație și oportunitățile de valorificare a intențiilor migranților de a se întoarce în țara lor de origine.

Rezultatele principale: Mediul de afaceri din Moldova oferă oportunități limitate pentru investiții. În pofida acestor condiții, mulți migranți sau familiile lor, care dețin un anumit capital pentru investiții, au spirit antreprenorial și sunt gata să-și asume anumite riscuri, aleg să investească în Moldova.

Câștigurile remise de muncitorii migranți familiilor lor reprezintă la moment cel mai mare avantaj vizibil al migrației pentru Moldova. Până acum acestea au fost utilizate în primul rând pentru consum. Cu toate acestea, remitențele au devenit surse importante de capital de bază și investițional pentru multe afaceri de familie din Moldova. Guvernul Republicii Moldova ar putea să sporească impactul acestor remitențe prin întreprinderea măsurilor de reducere a costurilor de transfer a acestora, precum și de canalizare spre utilizare productivă.

Pe lângă remitențe, economiile migranților sunt de asemenea foarte importante în țara lor de baștină. Sume considerabile de bani sunt acumulate la destinația migrației. Aceste resurse ar putea fi canalizate spre economii și investiții în Moldova, care în cele din urmă ar avea impact asupra dezvoltării.

Moldova încă mai demonstrează deficiențe în domeniul unui cadru cuprinzător de politici pentru migrație, care necesită o politică națională explicită, un cadru de reglementare, o structură instituțională organizată și un mecanism efektiv de coordonare a politicilor de migrație.

Una din problemele sociale asociate cu migrația în masă din Moldova este fenomenul exodului intelectual, care ar putea fi abordată prin acordarea oportunităților de angajare și a condițiilor de trai pentru lucrătorii calificați în țara lor de baștină.

Diaspora moldovenească este rudimentară. Abilitatea ei de a consolida și mobiliza comunități de conaționali este încă redusă. De aceea rolul migranților în susținerea dezvoltării țării lor de origine rămâne neglijabil. Din acest motiv este necesar de dezvoltat un dialog social la nivel de comunitate pentru moldovenii care trăiesc peste hotare, inclusiv o implicare mai activă a diasporei moldovenești și a reprezentanțelor diplomatice, precum și a altor actori importanți. În consecință diaspora ar putea contribui mai mult la dezvoltarea țării prin intermediul remitențelor și a investițiilor, transferului de tehnologii, dezvoltării rețelelor și prin promovarea accesului la piețe.

Introducere

Obiective

Acest raport face o evaluare a impactului migrației asupra dezvoltării în Republica Moldova. El ia în considerare condițiile locale cheie în mobilizarea câștigurilor din migrație (inclusiv etapa migrației, predilecția de a face economii, intențiile de întoarcere, căile de comunicare, mediul social, de afaceri și instituțional care permite migranților să investească eficient capitalul acumulat în țara lor de origine, etc.) Scopul general al acestui studiu este de a oferi părților interesate din Moldova date, informații, concluzii și recomandări care ar sprijini și valorifica impactul pozitiv al migrației în raport cu dezvoltarea durabilă în Moldova. Obiectivele specifice ale studiului sunt următoarele:

1. evaluarea impactului potențial al migrației/remitențelor (model de economii și investiții) asupra creșterii economice și dezvoltării sociale din Moldova
2. recomandări de politici și intervenții

Acest studiu s-a bazat pe premisa că tot capitalul financiar, uman și social acumulat de migranți peste hotare are potențialul de a avea un impact considerabil asupra dezvoltării economice și sociale a Moldovei. În același timp, studiul încearcă să determine dacă mediul social, de piață și instituțional preexistent permite migranților să investească eficient averea acumulată peste hotare în țara lor de origine.

Proiectul se concentrează direct pe două teme, în special:

Tema 1: *Migrație/remitențe și creștere economică*

- ✓ Înlăturarea barierelor principale care împiedică utilizarea eficace a impactului de dezvoltare al remitențelor – cost și acces;
- ✓ Valorificarea impactelor umane și sociale de dezvoltare ale remitențelor;
- ✓ Fortificarea capacităților remitenților și beneficiarilor în scopul sporirii în continuare a impactului remitențelor asupra dezvoltării;
- ✓ Acordarea posibilității de a-și exprima opinia despre dezvoltare pentru comunitățile de migranți.

Tema 2: *Migrație/remitențe și dezvoltarea sectorului financiar*

- ✓ Extinderea și aprofundarea intermedierei financiare prin atragerea remitențelor și transferurilor migranților la intermedierea financiară formală și investiții productive în Moldova.

Metodologie

Acest studiu a fost realizat folosind abordări calitative. Prima metodă constă în mare parte din cercetări de birou (desk research), bazată pe revizuirea în profunzime a datelor existente. În analiza literaturii se fac trimiteri la următoarele resurse: seturile de date și rapoarte IASCI-CIVIS 2010, materialele Fundației Europene de Instruire, rapoartele OIM, datele Băncii Mondiale și alte surse. A doua metodă de cercetare implică tehnici calitative (discuții în focus-grup și interviuri în profunzime), bazate pe metodologii semi-structurate în care au participat trei categorii de respondenți:

- (a) persoane cu experiență de migrație care au creat afaceri în Republica Moldova utilizând capitalul financiar, uman și social acumulat peste hotare;
- (b) persoanele care au apelat la contactele lor de peste hotare (de regulă solicitând suport financiar) pentru a planifica sau lansa o activitate de întreprinzător în Moldova;
- (c) părțile interesate (inclusiv intermediarii financiari, partenerii guvernamentali, societatea civilă și agențiile specializate) care au fost invitate să participe atât la formularea, cât și la analiza componentelor procesului de cercetare.

Tehnica de cercetare: discuții în focus-grup și interviuri față în față petrecute pe baza unui îndrumar semi-structurat elaborat de Centrul CIVIS, în colaborare cu IASCI și în coordonare cu Banca Mondială. Limbile de lucru au fost româna și rusă.

Activitățile proiectului și limitări

Pentru a colecta informație, au fost desfășurate interviuri în profunzime și discuții în focus-grup cu părțile interesate și antreprenorii. Limitările legate de datele colectate în cercetarea în teritoriu sunt recunoscute. Acestea cuprind:

- Pentru cazul părților interesate:

Mai multe contacte potențiale pentru interviu au refuzat interviurile realizate de intervievatorul CIVIS, printre care Camera de comerț și industrie a Republicii Moldova, Ministerul Economiei, Direcția pentru relații internaționale, integrare europeană și diaspora și Moldova Agroindbank). Constrângerile de timp și „autoritatea nepotrivită” de a discuta subiectele propuse au fost citate drept cauze de refuzare a interviurilor. A fost dificil sau imposibil de luat legătura cu contactele din Ministerul Educației din cauza lipsei personalului în timpul perioadei activității în teren (perioada sondajului a coincis cu perioada de examinare și evaluare în domeniul educației).

Altă limitare legată de date se referă la sinceritatea sau disponibilitatea experților de a acorda informație. Intervievatorii au remarcat ezitare și temere cu privire la exprimarea în mod obiectiv a opiniilor în timpul procesului de intervievare. Unii experți au afirmat că această atitudine ar fi rezultatul circumstanțelor politice actuale instabile în Republica Moldova. Respondenții au considerat că orice opinie „exprimată la locul greșit” ar putea afecta în mod nefavorabil situația de la locul lor de muncă.

- Pentru cazul migranților¹ și beneficiarilor² de remitențe pentru activitatea de afaceri:

Nu toți întreprinzătorii sunt gata să răspundă la întrebările referitoare la resursele financiare investite în afaceri. Unii au refuzat să răspundă; alții au menționat că ei nu și-ar putea aduce aminte cât au investit. A treia categorie a declarat că ei au făcut investiții treptate și nu ar putea estima suma totală investită.

Rezultatele proiectului

În general au fost realizate 18 interviuri cu părțile interesate și 54 discuții cu migranți și beneficiari, inclusiv trei discuții în focus-grup (DFG) (26 persoane) și 28 interviuri în profunzime (IIP). Caracteristicile socio-demografice ale acestor persoane sunt prezentate în Tabelul 1.

Tabelul 1. Caracteristici socio-demografice ale participanților (nr.)

Mediul de reședință	Rural	36	Sex	Bărbați	31
	Urban	18		Femei	23
Studii	Universitare	31	Zonă	Centru	21
	Medii profesionale	16		Nord	12
	Secundare/liceu	7		Sud	21
Vârstă	18-29	19	Destinația de emigrare	CSI	25
	30-44	18		UE	29
	45-65	17		Alte state	8

Total: 54 migranți și beneficiari

Majoritatea participanților la sondaj au experiență anterioară în domeniul investițiilor (fie reușită, fie nereușită)³. Unii chiar aveau mai multe afaceri în domenii diferite. În plus, respondenții au inclus și persoane

¹ În acest paragraf specific, migranții sunt definiți conform punctului (a) din Metodologie, pagina 6.

² În acest paragraf specific, migranții sunt definiți conform punctului (b) din Metodologie, pagina 6.

³ Respondenții au evaluat experiența lor investițională la nivel subiectiv. O afacere de succes este o afacere care prosperă și care asigură o profitabilitate financiară.

cu afaceri nou lansate, al căror succes nu poate fi evaluat, precum și persoane care doar intenționează să investească în activitatea de afaceri.

Acest raport este organizat în trei secțiuni principale, urmate de concluzii și recomandări, precum și de anexe.

Capitolul I oferă o discuție succintă despre migrația din Republica Moldova. El cuprinde dinamica și caracteristicile migrației, ciclul de maturitate, diversitatea, tipurile de migrație și rolul capitalului social în definirea migrației.

Capitolul II abordează relația dintre migrație și dezvoltare în Moldova, concentrându-se pe următoarele aspecte: pregătirea înainte de plecare, chestiuni legate de legalitate/illegalitate, acorduri de muncă, mijloace de transfer, impactul remitențelor, migrații în calitate de surse ale investițiilor străine directe, fenomenul exodului/câștigului intelectual, instituția diasporei, migrația de întoarcere (adică capitalul social, uman și financiar), reintegrarea în țara de origine după întoarcere, rolurile părților interesate/actorilor cheie (inclusiv guvern) la nivel central și local, ale băncilor și grupurilor de diaspora.

Capitolele I și II oferă informație de context în baza surselor secundare, care cuprind, în special, materialele Fundației Europene de Instruire, seturile de date și rapoartele IASCI-CIVIS 2010, rapoartele OIM, datele Băncii Mondiale (BM) și alte surse.

Capitolul III prezintă rezultatele interviurilor și discuțiilor în grup realizate pentru scopul acestui studiu. El urmărește să consolideze datele cantitative prezentate în capitolele anterioare. Informația se referă la impactul remitențelor asupra dezvoltării, și anume mijloacele de transfer, cheltuielile pentru consum și investiții, impact asupra reducerii sărăciei, asupra învățământului și sănătății și asupra nivelului de economii. De asemenea este conturată relația dintre remitențe și migrația de întoarcere, în special în ceea ce ține de influența capitalului acumulat peste hotare asupra comportamentului investițional a migranților/gospodăriilor casnice moldovenești, rata de durabilitate/succes a investițiilor de mai sus, migrația repetată și constrângerile la investiții. Contribuțiile și ajustările necesare de politici, evaluări ale întoarcerilor viitoare ale migranților, evaluarea fenomenului câștigului intelectual, rolul potențial al economiilor făcute și rolul crizei economice curente asupra migrației și remitențelor sunt de asemenea investigate.

În ultima secțiune a raportului sunt prezentate concluziile și recomandările studiului.

Anexele conțin informații despre profilul migranților intervievați, precum și unele citate din discuțiile în focus-grup și interviurile realizate cu migranți și părțile interesate.

Capitolul 1. Migrația în Moldova – context general

Dinamica migrației

Republica Moldova a făcut parte din Uniunea Sovietică, în care „migrația în exterior” era interzisă. În rezultat, fluxurile de migrație din Republica Moldova erau limitate la teritoriul sovietic. Cu toate acestea, odată cu primele semne de liberalizare a Uniunii Sovietice la sfârșitul anilor 1980, restricțiile cu privire la migrație au fost slăbite și multe țări au asistat la întoarcerea cetățenilor în patria lor istorică și reunificarea familiilor (în primul rând a evreilor și nemților spre Israel, Germania și SUA).⁴ Acest fenomen s-a intensificat urmare a destrămării URSS.

Colapsul URSS adus la declararea ulterioară a Moldovei drept stat nou independent. Perioada a fost caracterizată de asemenea de condiții de înrăutățire a tensiunilor etnice, care s-au manifestat prin conflicte etnice și/sau militare (se are în vedere conflictul transnistrean din 1992). Aceste circumstanțe au provocat migrația din motive etnice în prima jumătate a anilor 1990, predominant spre Rusia și Ucraina. Cu toate acestea, rolul acestui conflict în procesul de migrație nu ar trebui supraestimat.

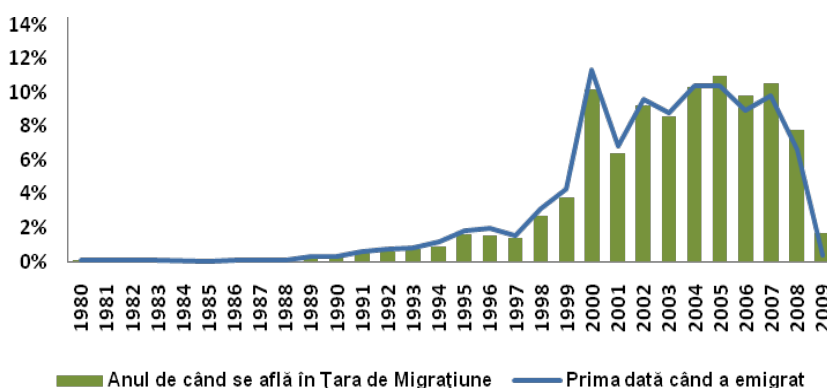
Începând cu a doua jumătate a anilor 1990, fluxul de migranți moldoveni a devenit un fenomen de proporții. El a avut în primul rând motivații economice. Până în prezent pot fi identificate trei valuri de migrație în masă. Prima migrație în masă a fost motivată economic și a avut un caracter comercial (procurarea bunurilor de peste hotare și vânzarea lor pe piața moldovenească).⁵ Totuși, introducerea regimului de vize, de rând cu controalele vamale mai complicate și egalarea prețurilor în statele post-comuniste a făcut ca acest tip de migrație comercială să fie mai puțin profitabil pentru un migrant individual. În consecință, migrația comercială a fost înlocuită treptat de migrația de muncă.⁶

Criza economică și financiară prin care a trecut Federația Rusă în anul 1998 a declanșat al doilea val de migrație în masă din Moldova, care a continuat cu o intensitate sporită până cel puțin în 2007. Acest val de migrație în masă a avut loc drept răspuns la sărăcia acută.

În prezent, migrația moldovenească este în mare parte un răspuns la oportunitățile pe piața străină de muncă și ar trebui privită drept o strategie de investiție pentru răspunsul de viitor la sărăcia acută.⁷

*Migrația moldovenească
s-a caracterizat de o
intensitate sporită
începând cu 1998...*

**Figura 1. Dinamica
migrației, (%)**
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

4 Moșneaga, V., și Corbu-Drumea, L. (2006). Migrația în/din Republica Moldova: proces și reglarea (primul deceniu). Populația moldovenească în contextul migrației internaționale, vol.I, p.249 - 251. Iași.

5 Moșneaga V. cu referire la Евдокимова Л. Коммерческая миграция населения Республики Молдова: основные этапы и их характеристики [Migrația comercială a populației Republicii Moldova: etape de bază și caracteristicile acestora]. // Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы [Populația Moldovei și migrația de muncă: statut și forme actuale]. – Chișinău, CAPTES, 2000, p.65-83.

6 Moșneaga, V. (2009). Populația Moldovei în contextul proceselor actuale ale migrației. Moldova – Transnistria: Cooperare pentru un viitor prosper, 156-172. Editura Chișinău.

7 Elina Eskola. (2007). Investiții într-un viitor mai luminos peste hotare? Necesitatea unei alternative locale în Moldova. SIDA.

Profilul de migrație

În general, migranții moldoveni de lungă durată vin din diferite păături sociale și provin atât din zonele urbane (25%), cât și din cele rurale (75%). Migrația moldovenească este îndreptată în principal spre două **regiuni**, *Uniunea Europeană* (în primul rând Italia și Portugalia) și *Comunitatea Statelor Independente* (în primul rând Moscova și St. Petersburg în Federația Rusă și o parte în Ucraina). O trăsătură specifică a migrației moldovenești este nivelul înalt de îngrămădire a persoanelor în locurile de migrație. Marea majoritatea a migranților se află în câteva regiuni de destinație, circa zece orașe găzduind circa 3/4 din numărul total de migranți din Moldova.⁸

La moment pot fi identificate trei **tipuri de migrație internațională** în Moldova. 1) Migrație internațională *de scurtă durată* în special în țările CSI. 2) Migrație internațională *de lungă durată*, predominant în țările Uniunii Europene. 3) Migrație internațională *legală de lungă durată* spre SUA și Canada.

Mai recent, în modelul general de migrație din Moldova au fost observate următoarele **tendențe și schimbări**:

- din regiunea CSI spre regiunea UE;
- de la migrație de scurtă durată și sezonieră la migrație de lungă durată;
- migrație sporită spre Statele Unite și Canada.

Aceste tendințe și schimbări par să fie o tendință⁹ spre diversificarea țărilor de destinație și o mișcare de la țările cu venit mai mic spre țările cu venit mai înalt. Aceasta creează oportunități/potențial pentru sporirea impactului de dezvoltare al migrației, în special în ceea ce ține de fluxurile sporite de remitențe sau fluxuri de remitențe mai stabilizate/rezistente care au o probabilitate mai mică să transfere incertitudinea sau riscul economic în țara de origine. Migrația de durată mai lungă are de asemenea potențialul de a rezulta în impacte mai mari de dezvoltare.

Una din caracteristicile migrației moldovenești este „**maturitatea**” sa relativ redusă¹⁰ comparativ cu alte țări studiate. În conformitate cu setul de date IASCI-CIVIS 2010, 67% din migranții de lungă durată își consideră statutul de ședere și de muncă regularizat. Cu toate acestea, reunificarea familiei în rândurile migranților căsătoriți este relativ redusă, în proporție de 21%. De asemenea GC ale migranților moldoveni nu utilizează des băncile din locurile de migrație comparativ cu nivelul lor de regularizare; 36% din GC de migranți dețin un cont bancar în țara de migrație (predominant țările gazdă din UE). Mai mult decât atât, în pofida nivelului înalt de experiență academică și profesională a migranților moldoveni, mulți se angajează la munci necalificate în țara lor de migrație, ceea ce duce la o situație caracterizată de „sub-angajare” sau „descalificare”. Această constatare vine în sprijinul impresiei privind nivelul scăzut al integrării și prosperității migranților moldovenilor. Toate aceste rezultate par să confirme nivelul scăzut de maturitate al ciclului de migrație moldovenească.

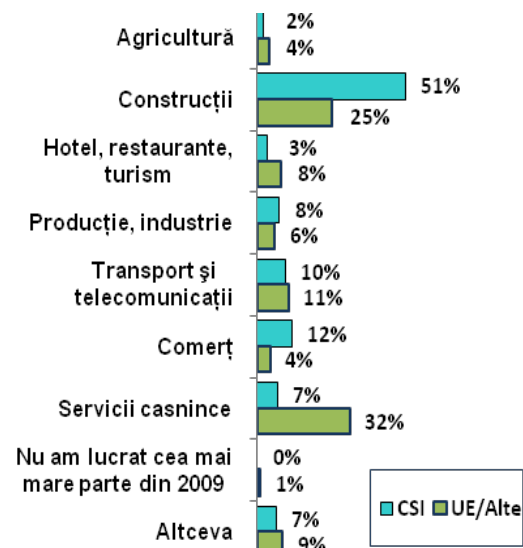

Figura 2. Sectoarele principale de angajare a migranților în țara de destinație

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

⁸ Lücke Matthias, Toman Omar Mahmoud și Pia Pinger, Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Moldova, Sondajul CBS-AXA 2006, Chișinău: OIM, 2007, p.17.

⁹ Merită atenție semnificația relativă a acestor tendințe și schimbări.

¹⁰ Maturitatea ciclului de migrație se referă la procesul general al migrației în masă dintr-o anumită țară de origine, și nu experiența migrantului individual. Aceasta este evaluată cu ajutorul unei serii de indicatori, după cum este discutat în paragraf.

Profilul migranților moldoveni¹¹ arată că aceștia sunt predominant:

- ✓ *tineri* – Migrația moldovenească este compusă din populația cu vârsta aptă de muncă, cea mai mare parte a migranților (79%) având vârsta între 18 și 44 ani;
- ✓ *căsătoriți* – în dependență de starea civilă a migranților moldoveni, un contingent mare este căsătorit (71%), deși ratele de reunificare a familiei în locurile de migrație rămân relativ mici (21%);
- ✓ *mai educați* – o trăsătură deosebită a migrației din Moldova constă în faptul că o parte semnificativă a celor care pleacă au un nivel relativ bun de educație; 28% din numărul total al migranților au absolvit instituții de învățământ universitar, iar 63% au absolvit liceul sau o instituție de învățământ profesional;
- ✓ *bărbați și femei în măsură egală* – muncitorii migranți bărbați, care cuprind 63% din forța de muncă, tind să migreze spre localități în CSI și se angajează în primul rând în sectorul de construcții și reparații, transport, industrie și agricultură. Femeile tind să migreze în țările UE și să lucreze în sectorul de prestare a serviciilor, lucru casnic, comerț, îngrijirea bătrânilor și copiilor.

Migrația moldovenească este compusă din partea economic activă a populației. O caracteristică a migranților moldoveni este tinerețea lor relativă, vârsta medie la momentul plecării fiind de 29,7 ani, care a crescut la o vârstă medie de 36,1 ani la momentul interviului. Cel mai mare procent de migranți (79%) au vârsta cuprinsă între 18 și 44 ani. Bărbații predomină în grupul de vârstă de 18-29 ani, pe când femeile aparțin mai degrabă categoriei de vârstă de 45-65 ani.

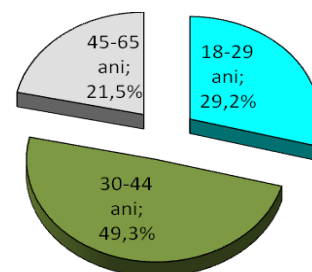

Figura 3. Date demografice cu privire la vârsta a migranților moldoveni

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

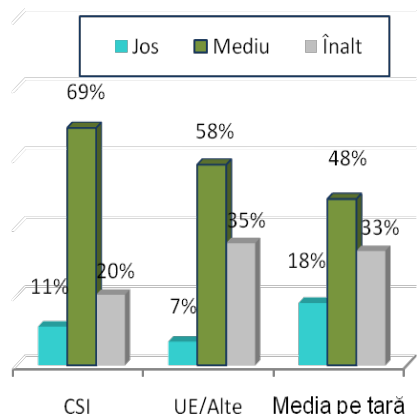

Figura 4. Nivelul de educație al migranților înainte de migrație

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

¹¹ Analiza pieții din Moldova IASCI/CIVIS DEVINPRO, 2010.

¹² Ibid.

¹³ Kramarenko, V. What is the fate of S&T in the Republic of Moldova? (Care este soarta științei și tehnologiei în Republica Moldova) în W. Meske și alții. (Eds.) IOS Press, 1998. Transforming science and technology systems - the endless transition? (Transformarea sistemelor științifice și tehnologice – tranziție interminabilă?) Reluat de pe www.books.google.com.

Deși fluxul spre exterior al capitalului intelectual din Moldova este estimat a fi substanțial, până în prezent nu au fost făcute studii sistematice și detaliate cu privire la exodul intelectual.

Factorii determinanți ai migrației

Pentru explicarea factorilor determinanți ai migrației pot fi identificați mai mulți factori de împingere și atragere. Multe studii subliniază că migrația moldovenească este stimulată în mare parte de *motivațiile economice* (peste 72% din factorii de împingere ai migrației).¹⁴ Un studiu FEI din 2008 a arătat că moldovenii sunt considerați ca fiind *împinși* să meargă peste hotare din cauza sărăciei, lipsei oportunităților potrivite de angajare, salariilor mici și a unui mediu economic instabil.

La sfârșitul anilor 1990 nivelul PIB în Moldova constituia 34% comparativ cu un deceniu mai devreme. Conform datelor de la Biroul Național de Statistică rata șomajului era de 8,5% în 2000, 7,3% în 2001 și 2002, pe când grupuri mari de salariați se aflau în concediu prelungit.¹⁵ Salariile nominale erau foarte mici, cele reale scăzând din cauza ratelor mari ale inflației. În rezultat, sărăcia era foarte răspândită; un studiu al Băncii Mondiale a evaluat că în anul 1999, aproximativ 80% din populația Moldovei se afla sub nivelul oficial de sărăcie,¹⁶ 20% ale populației trăind în sărăcie extremă.¹⁷ Astfel, migrația în masă a fost în principiu stimulată economic, fiind un mecanism de adaptare în încercarea de a reduce sărăcia.

Factorii de atragere care au motivat moldovenii să părăsească țara sunt, în primul rând, nivelele mai mari de venit în țările gazdă, standarde mai bune de trai, oportunități mai bune pentru dezvoltare personală și cunoașterea unor migranți „de succes” cu rețele sociale deja stabilite peste hotare (rude, cunoscuți și prieteni apropiați).¹⁸ Un alt factor deosebit de atragere spre țările de destinație din CSI sunt costurile reduse de călătorie, ținând cont de proximitatea geografică și posibilitatea de a călători fără vize.¹⁹

Capitalul social și ajutorul reciproc între migranți, precum și între migranți și comunitățile de baștină joacă un rol important la orice etapă a experienței/ciclului de migrație moldovenească. Aceasta se referă la toate etapele migrației, de la planificarea înainte de plecare până la întoarcerea eventuală și reintegrare. În etapa de până la plecare, 70%²⁰ de persoane își aleg destinațiile pentru că deja au contacte sociale sau chiar un loc de

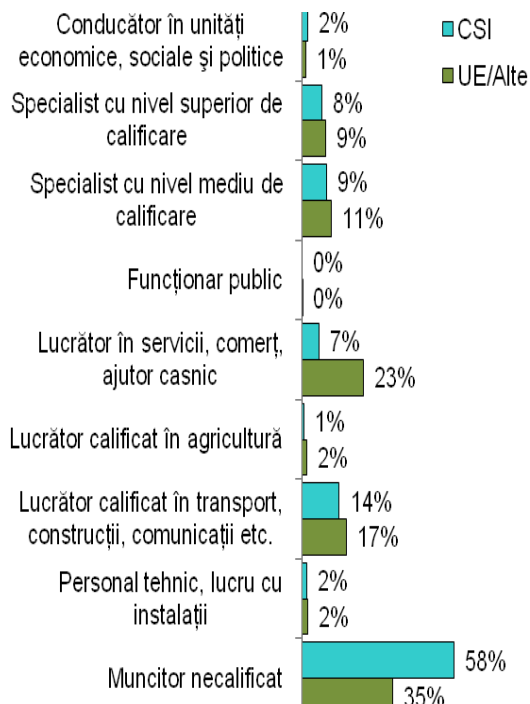

Figura 5. Nivelele de angajare la muncă în locurile migrației

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

14 Fundația Europeană de Instruire. The contribution of Human Resource Development to Migration Policy in Moldova (Contribuția dezvoltării resurselor umane la politicile de migrație în Moldova), 2008.

15 Pyshkina T. V., Economic Consequences of the Migration of Labour from the Republic of Moldova (Consecințele economice ale migrației forței de muncă din Republica Moldova)/Institutul mondial ONU pentru dezvoltare și cercetare economică, Helsinki, 2002.

16 PNUD, Good Governance and Human Development. Moldova Human Development Report (Buna guvernare și dezvoltarea umană. Raport de dezvoltare umană pentru Moldova) 2003.

17 Republica Moldova, Strategia interimară de reducere a sărăciei, 15 noiembrie 2000.

18 Walewski, M., Sandu, M., Mincu, G., Hristev, E. și Matysiewicz, B. (2008). The impact of migration and remittances on the rural areas of Moldova and Case Study on migration management in Poland (Impactul migrației și remitențelor asupra zonelor rurale din Moldova și Studiu de caz privind gestionarea migrației în Polonia). Centrul pentru investigații sociale și economice (CASE), p.21.

19 Lücke, M., Mahmoud, T. O. și Pinger, P. (2007). Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Moldova. Sondajul CBS-AXA 2006. OIM și Sida., p. 25-26.

20 Analiza pieții din Moldova IASCI/CIVIS DEVINPRO, 2010.

muncă garantat.²¹ Aceste rețele sociale joacă un rol crucial în asistarea migranților moldoveni să gestioneze riscurile legate de migrație, să micșoreze costurile financiare aferente și să sporească câștigurile. Constatările IASCI-CIVIS 2010 arată că migranții moldoveni păstrează nivele puternice de contact la locul migrației, precum și legăturile cu comunitățile lor de baștină. Acesta este un factor important pentru schimbul de informații și susținere cu privire la condițiile economice și sociale atât în locul de migrație, cât și în Moldova.

Migrație și remitențe

Remitențele sunt unul din cele mai cercetate aspecte ale migrației din Moldova. Fluxul de transferuri bănești de peste hotare a demonstrat o creștere constantă începând cu anul 1999. Conform Băncii Naționale a Moldovei, remitențele de la migranții de peste hotare au cuprins suma de 89,62 milioane dolari SUA (USD) în 1999, ajungând la 1.660,09 milioane USD în 2008. Calculele oficiale ale fluxului de remitențe sunt probabil subestimate, din cauza unei cote considerabile de fluxuri neformale, care nu sunt raportate în mod corect și sunt greu de măsurat. Cu toate acestea, la momentul de față Moldova este una din țările de vârf dependente de remitențe, ocupând locul 2 în lume conform clasificării Băncii Mondiale din 2008. Remitențele reprezintă 36% din PIB total.

Tabelul 2. Volumul total al transferurilor (inclusiv remitențe), ISD și deficitul comercial în Moldova

Milioane USD

An	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Transferuri	89,6	153	212	254	317,3	422,2	683,3	854,5	1218	1660	1182
ISD	65,77	129,49	100,31	90,09	77,33	130,1	176,25	233,58	591,24	717,99	38,5
Deficit comercial	122935,6	304950,4	326733,5	394208,6	612413,5	783360,3	1201037	1641563	2347789	3307577	1990800

Remitențele s-au majorat nu doar în termeni absoluți la nivel național, ci și ca sumă primită de GC individuală.²² Conform unui studiu al OIM, suma medie de remitențe care revine unui migrant s-a majorat în termeni nominali de la 1.296 USD în 2006 la 1.848 USD în 2008.²³ Totuși, începând cu anul 2008, urmare a crizei economice globale, remitențele au început să scadă. Un raport BBC²⁴ subliniază că Moldova este printre țările care au suferit cele mai mari scăderi ale remitențelor în 2008-2009. Această tendință este confirmată în continuare de datele obținute de OIM în ultimul său studiu²⁵, precum și de IASCI-CIVIS 2010²⁶.

Conform IASCI-CIVIS (2010) în general 84% de GC de migranți au transferat bani spre Moldova în 2009, în sumă de 422 milioane euro în remitențe. „GC remitentă” medie a transferat în mediu suma de 4.403 euro. Scopul principal al remitențelor este de a susține membrii dependenți ai familiei (de regulă soț sau soție, copii și părinți). Majoritatea acestor bani sunt folosiți pentru necesitățile de consum ale GC și contribuie la reducerea sărăciei.

Cei care trimit remitențe pot fi ușor divizați în trei grupuri separate²⁷:

1. **Cel mai mare grup** include GC de migranți care trimit remitențe în primul rând pentru a satisface necesitățile de consum ale familiilor lor din Moldova. După cum s-a menționat, din cauza ratei reduse a reunificării familiilor în locul de migrație, acest grup trimite bani în primul rând soților/soțiilor sau copiilor.

21 OIM. (2008). Migrația în Moldova: profil de țară. Siar, S. (Ed.). Geneva., p.26.

22 Fundația Europeană pentru Instruire (FEI). (2009). Raport de țară pentru Moldova. Black Sea Labour Market Reviews (Analize ale pieței de muncă în zona Mării Negre), p.80.

23 Luecke, M., Mahmoud, T.O. și Steinmayr, A. (2009). Labour Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? (Migrația forței de muncă și remitențele în Moldova: Avântul a luat sfârșit?). OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008., p.3.

24 Fix, M., Demetrios G. Papademetriou, Batalova, J., Terrazas, A., Yi Ying Lin, S. și Mittelstadt, M. (2009). Migration and the Global Recession (Migrația și recesiunea globală). Institutul de politici pentru migrație, Serviciul mondial BBC.

25 OIM. (2009). The Socio-Economic Impact of the Economic Crisis on Migration and Remittances in the Republic of Moldova - Early Findings (Impactul socio-economic al crizei economice asupra migrației și remitențelor în Republica Moldova: Primii indicatori). CBS-AXA. p.18-19.

26 Analiza pieței din Moldova IASCI/CIVIS DEVINPRO, 2010.

27 Ibid.

În cadrul acestui grup, trimițătorii care au dat prioritate remiterii în scopul „susținerii soților/soțiilor și copiilor” din Moldova, au trimis în mediu 4.423 euro (în 2009). Atunci când beneficiarii primari sunt părinții, această sumă scade la 2.598 euro. Acest lucru ilustrează procesul maturității de migrație, în care reunificarea familiei va duce la o scădere sistemică a volumului general de remitențe spre Moldova (cu condiția că numărul total de migranți va rămâne constant).

2. **Al doilea grup** este compus din migranți care includ anumite nivele de economii drept componentă prioritară a remitențelor lor. Valoarea remitențelor anuale pentru acest grup în 2009 a fost de 6.630 euro în mediu. O parte din aceste remitențe sunt depozitate în sistemul bancar moldovenesc în calitate de economii și reprezintă în general o sursă principală de lichidități în sistem.
3. **Al treilea (și cel mai mic) grup** include migranții care au trimis bani acasă special pentru scopuri investiționale, drept parte prioritară a remitențelor lor în 2009. Valoarea medie a remitențelor pentru acest grup este cu mult mai înaltă, de 13.260 euro.

Migranții moldoveni cuprind și **un număr mare de persoane care nu trimit bani**²⁸, 16% din numărul total al GC de migranți. Aceste persoane se caracterizează de următoarele:

- Nivelul extrem de înalt de reunificare a familiei (41,1%), comparativ cu 17,4% ale GC care remit;
- Relativ tineri (cu circa 2 ani mai tineri decât remitentul mediu);
- O rată mai mică de căsătorii (63,2%), comparativ cu 71,8% printre remitenți;
- O rată bancară mai mică (14,2%) în Moldova, comparativ cu 30,1% din remitenți (nivelul bancar în locul de migrație rămâne moderat pentru ambele grupuri, adică 37%);
- Intenții mai puține de întoarcere.

Migrație potențială

Migrația potențială, definită ca „dorința generală de a emigra pe viitor”, este considerată înaltă pentru populația Moldovei. Un studiu din 2007 a arătat că 44,2% din populație, în primul rând tineri și educați, cu vârsta cuprinsă între 18 și 40, doresc să emigreze, în special în regiunea UE.²⁹ Rezultatele obținute de IASCI-CIVIS sunt mai mici decât cele indicate în literatura curentă și ar putea fi explicate prin impactul crizei economice globale sau a politicilor de migrație mai stricte, în special în direcția Uniunii Europene.

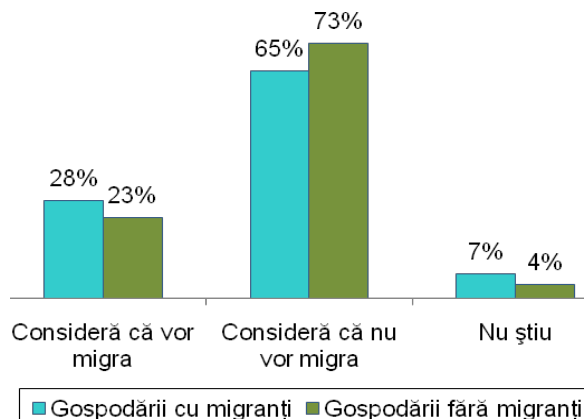

Figura 6. „Există gânduri din partea Dv. sau a membrilor gospodăriei Dv. de a emigra?”

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

²⁸ Ibid.

²⁹ Fundația Europeană de Instruire. The contribution of Human Resource Development to Migration Policy in Moldova (Contribuția dezvoltării resurselor umane la politicile de migrație în Moldova), 2008.

Capitolul 2. Migrație și dezvoltare – discuții teoretice

Conform estimărilor oficiale, mai mult de o pătrime din forța de muncă din Moldova locuiește și muncește în prezent peste hotare. Pe de o parte, aceasta este o sursă majoră de venit pentru economia națională, cuprinzând 36% din PIB al Moldovei în 2007. Pe de altă parte, dacă nu este gestionată adecvat, situația migrației ar putea genera probleme majore pentru țară, printre care, dar nu numai, și pierderea forței de muncă cu calificare înaltă, reducerea creșterii și a productivității din cauza numărului mic de muncitori cu calificare înaltă, pierderea veniturilor fiscale din impozitarea muncitorilor și potențialul de inflație în unele domenii (spre exemplu cererea excesivă pentru terenuri și case duce la inflația artificială a prețurilor pentru acestea).

Pregătirea înainte de plecare

Conform Raportului de țară pentru Moldova, realizat de FEI în 2009, se realizează puțină instruire pregătitoare pentru migranții moldoveni înainte de plecare sau nu se face deloc.³⁰ Deși instruirea profesională înainte de plecare se acordă de organul de stat responsabil de migrație, puțini migranți viitori au beneficiat de aceasta. În prezent pregătirea înainte de plecare constă în mare parte din sprijinul informațional pentru migranții viitori, oferit de regulă de oficiile teritoriale ale Agenției Naționale de Ocupare a Forței de Muncă cu susținerea organizațiilor internaționale (adică OIM, ILO). Studiile FEI sugerează că acolo unde pregătirea înainte de plecare există și se folosește, instruirea profesională și învățarea limbilor se consideră a fi cele mai utile.

În ultimul deceniu migranții moldoveni au preferat să migreze în regiunile și țările cu asemănări culturale, istorice și lingvistice, cum ar fi țările CSI și cele din sudul UE. Cunoașterea răspândită a limbii ruse în Moldova, de rând cu istoria comună din perioada sovietică, sunt factori care facilitează migrația și integrarea în regiunea CSI. De asemenea limba română este o limbă care facilitează puternic învățarea altor limbi din familia latină, cum ar fi italiana, spaniola, portugheza și franceza. Această legătură lingvistică influențează alegerile primare ale țărilor de destinație în UE și mulți migranți moldoveni învață limba acestor țări cu o oarecare ușurință.

Aspecte juridice ale migrației moldovenești

Un număr mare de moldoveni fie au migrat ilegal, fie că se află în țările lor de destinație iregular. Estimativ o treime din migranții moldoveni au statut iregular în țările lor de destinație.³¹ Plecările în țările CSI sunt în mod normal legale, datorită regimurilor fără vize. Totuși, statutul de ședere legală este mai răspândit în țările CSI (60% comparativ cu doar 8% ale altor migranți cu reședința în UE și alte țări). În UE, rata de regularizare a statutului de ședere al migranților moldoveni s-a îmbunătățit începând cu 2006, întrucât inițiativele legislative din destinațiile din Europa de Vest au facilitat obținerea statutului de reședință și muncă legală pentru migranții moldoveni.³² Aceasta este confirmat de constatările IASCI-CIVIS 2010.

Migrația spre UE este deseori iregulară, din cauza numărului mic de acorduri de muncă semnate de Moldova cu țările vestice din UE. Până în prezent, au fost stabilite acorduri de muncă între Moldova și Rusia, Ucraina, Belarus, Azerbaidjan și Italia³³, pe când un acord de muncă cu Portugalia încă nu a fost semnat. Alte acorduri privind cooperarea în materie de muncă au fost semnate cu Spania, țările Benelux, Grecia și Coreea de Sud, dar fără a fi stipulate cotele pentru forța de muncă.³⁴ Guvernul Republicii Moldova negociază în prezent acorduri de muncă cu unele state membre ale UE, deși pe baza cotelor limitate.

30 Raport de țară, Fundația europeană de instruire, 2009.

31 Analiza pieții din Moldova IASCI/CIVIS DEVINPRO, 2010.

32 Luecke, M., Mahmoud, T.O. și Steinmayr, A. (2009). Labour Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? (Migrația forței de muncă și remitențele în Moldova: Avântul a luat sfârșit?). OIM, 2008, p.14.

33 Cota forței de muncă moldovenească în Italia este de 6 500 muncitori pe an. Cu toate acestea, această cifră reprezintă doar moldovenii care deja locuiesc în Italia și nu include forța de muncă nouă din Moldova.

34 Peter Van Krieken, Tatiana Cernei, Raport privind readmisia – Republica Moldova, OIM, 2010, p.14.

Din migrații care și-au regularizat statutul, marea majoritate a reușit să o facă la o etapă timpurie a ciclului de migrație...

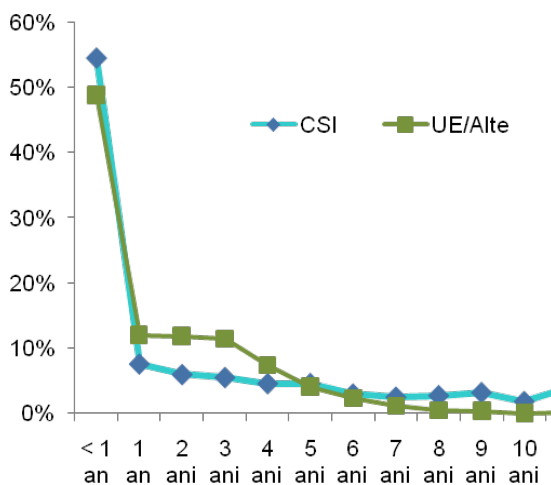

Figura 7. Perioada de regularizare a migraților în cadrul ciclului de migrație
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

În pofida numerelor mari de migrați ilegali, tendința se îndreaptă spre migrație legală și regularizare timpurie a statutului..

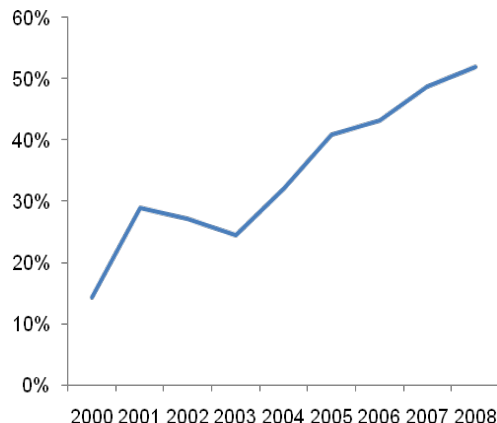

Figura 8. Dinamica regularizării în timpul primului an de migrație în țara de destinație
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

Statutul iregular al migraților sporește riscul tratamentelor rele de către autoritățile locale și deseori împinge migrații la angajare ilegală și condiții de muncă sub standard, ceea ce duce la sume mai mici de câștiguri și remitențe trimise de migrați. Intervenția legală ar susține migrația regulată și în consecință ar sprijini obiectivele de dezvoltare prin majorarea veniturilor, remitențelor și economiilor migraților și încurajarea utilizării căilor formale de transfer. Mai mult ca atât, statutul legal este o premisă pentru ca migrații să inițieze și să participe în activități menite să promoveze coeziunea în comunitate și legăturile cu țara de baștină. De asemenea el facilitează întoarceri mai frecvente acasă.

Tranzacții financiare și comportament de economii³⁵

Cel mai mare grup de migrați moldoveni trimit bani acasă (84% în 2009). Fiecare din ei face în mediu de la 6,4 la 6,8 transferuri formale și neformale pe an. Circa o pătrime de migrați trimit remitențe în fiecare lună. Pe parcursul anului 2009 „gospodăria remitentă” medie a transferat în mediu 4.403 euro în Moldova.

Căile neformale de transfer nu mai sunt metoda preferată de transfer pentru migrații moldoveni, deși acestea mai sunt folosite de un număr mare de remitenți moldoveni (40%).

Ciclul de migrație relativ mai puțin matur în Moldova, combinat cu un număr mare de migrați în CSI (54%), duce la un venit mediu mic în GC de migrați – în

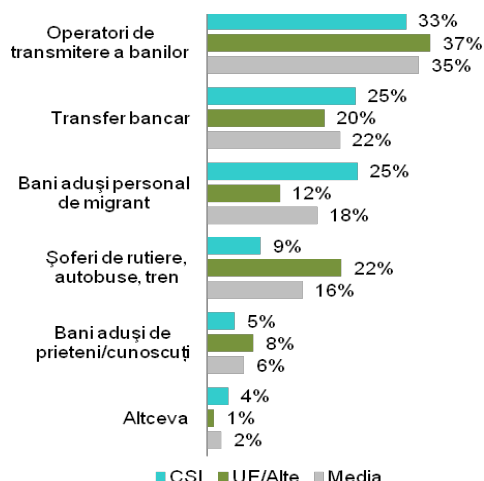

Figura 9. Metode de transfer a fondurilor spre Moldova
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

³⁵ Toate datele oferite în această secțiune se bazează pe Analiza pieții din Moldova IASCI/CIVIS DEVINPRO, 2010.

mediu 1.224 euro. Aceasta plasează GC de migranți la capătul de jos al șirului de venituri generale. De asemenea, interviurile au arătat că moldovenii depun eforturi să cheltuiască mai puțin în locul de migrație, comparativ cu alte grupuri de migranți aflat în aceeași situație socio-economică. Această combinație a veniturilor și cheltuielilor GC rezultă într-o predilecție majoră de a economisi în rândurile GC moldovenești, aproximativ 41% din venitul GC.

Nivelele joase de venit, combinate cu valoarea înaltă a remitențelor, se reflectă clar în coraportul dintre remitențele reduse și economii de 1,3:1 (comparativ cu media de 4,7:1 pentru alte țări). Astfel volumul total estimat de „economii reținute” în rândul celor 122.000 GC de migranți moldoveni de lungă durată în 2009³⁶ este de 559 milioane euro, pe lângă cele 422 milioane remise. Aceste economii, de rând cu capitalul uman și social aferent, rămân în mare parte o sursă utilizată insuficient. De fapt, potențialul inherent al migrațiilor circulare moldoveni rămâne în mare măsură neatins.

Impactul remitențelor actuale

Impacte pozitive

După cum este arătat în rezultatele Cercetării Gospodăriilor Casnice,³⁷ există o corelație pozitivă între primirea fluxurilor financiare legate de migrație și percepția unei persoane de a fi capabilă să-și acopere necesitățile de bază. Venitul familiilor cu migranți care trimit bani acasă este aproximativ de două ori mai mare decât al familiilor care nu primesc remitențe. Comparativ cu familiile fără fluxuri financiare de peste hotare, aceste familii alocă mai mulți bani din bugetul lor pentru procurarea bunurilor de consum (cum ar fi produsele alimentare și hainele), achitarea datoriilor și reparația sau construcția caselor.

Pe lângă aceasta, remitențele au avut un impact mare și pozitiv asupra stabilității macro-economice în Moldova. Ele au contribuit la finanțarea deficitului comercial mare și în creștere al țării, au contribuit la consolidarea fiscală și au susținut valoarea valutei. Venitul remis de migranții moldoveni care lucrează peste hotare a atins punctul maxim în 2007, în proporție de 36% față de PIB. Remitențele reprezintă cea mai substanțială și stabilă contribuție în valută, comparativ cu investițiile străine directe, exporturi, împrumuturi și asistență externă. Ele au contribuit la majorarea bugetului prin intermediul TVA și al taxelor de import, dezvoltarea sistemului bancar și a serviciilor de intermediere financiară și sporirea capitalului oficial de

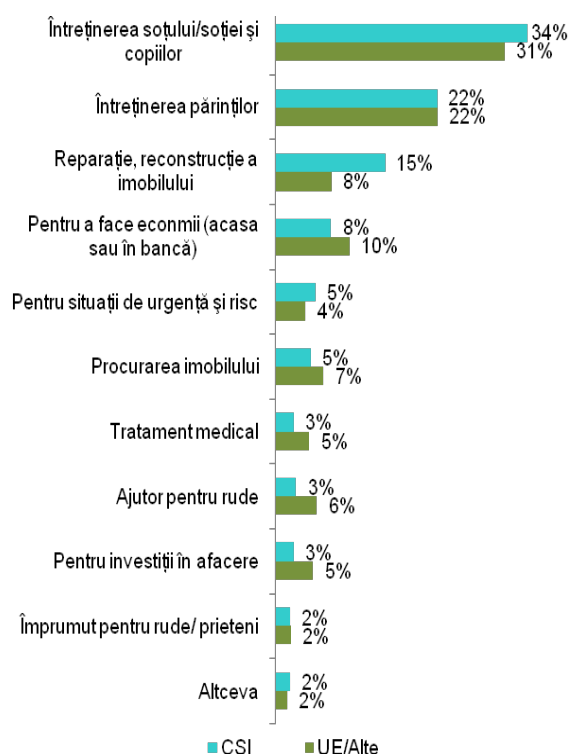

Figura 10. Scopurile intenționate ale remitențelor
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

36 Estimarea numărului GC cu migranți de lungă durată se bazează pe rezultatele Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice pentru determinarea numărului migranților de lungă durată în migrație (122.000). Sondajul migranților a prezentat numărul membrilor într-o GC cu migranți (1,45). Definiția noastră a migranților de lungă durată și populației de studiu exclude muncitorii sezonieri alte categorii potențial importante de migranți. Aceasta s-a făcut la proiectare. Interviurile și analiza literaturii indică faptul că ar putea fi până la 600.000 migranți moldoveni de toate categoriile, 40% revenind migrației de lungă durată, iar restul migrației de scurtă durată sau sezoniere.

37 Analiza pieței din Moldova IASCI/CIVIS DEVINPRO, 2010.

rezervă.³⁸ Studiile Băncii Mondiale susțin că remitențele sunt o sursă importantă de schimb extern și au contribuit la finanțarea deficitului comercial din Moldova începând cu sfârșitul anilor 1990. Atât fluxurile financiare oficiale, cât și cele private în conturile de capital au jucat un rol relativ mic, deși a existat o anumită creștere a investițiilor directe în Moldova de la sfârșitul anilor 1990.³⁹

Impact negativ

Remitențele ar putea avea și un impact negativ, deși în cele mai dese cazuri ele duc la venituri mai mari ale GC pentru beneficiari. Un venit mai mare al GC este deseori acompaniat de o tendință spre cheltuieli mai mari ale GC, în special pentru bunuri de consum. Totuși, majoritatea bunurilor de consum din Moldova, cum ar fi aparatele electronice, nu sunt produse în țară, ci sunt importate de peste hotare. Aceasta cerere sporită pentru importuri deseori duce la o creștere a prețurilor locale, inflație mai înaltă și dependență de importuri.

Literatura sugerează că remitențele de asemenea generează o cultură a dependenței de „bani ușori” care reduce sau chiar elimină dorințele persoanelor, în special ale tinerilor, să participe în activități economice. Remitențele pot contribui la creșterea inegalității în bază de venituri între familiile care beneficiază de suport extern și GC care nu au membri ai familiei peste hotare.

Migranții în calitate de surse ale investițiilor străine directe

Datele IASCI-CIVIS 2010 arată că o GC din Moldova din patru cu un membru al familiei migrat (sau 26%) au acordat în trecut sprijin financiar, sub forma investițiilor sau împrumuturilor, unei firme de afaceri din Moldova. Volumul de remitențe trimis de migranții de lungă durată estimat să fie economisit (20%) și/sau investit (22%) este mai degrabă mare. În plus, 56% planifică să investească pe viitor într-o afacere sau s-o extindă, dând dovadă de un nivel foarte înalt de ambiție antreprenorială în rândul migranților moldoveni și al familiilor lor.

În Moldova, în mod tradițional, investițiile se fac la nivel mic sau micro și de regulă sunt realizate individual sau împreună cu membri apropiați ai familiei. O examinare a experienței antreprenoriale anterioare și a intențiilor de investire arată că fluxurile financiare ale migranților sunt îndreptate în mare parte spre sectoarele agriculturii, comerțului cu amănuntul (inclusiv baruri și restaurante), construcții, imobile și servicii. Cu toate acestea, acest comportament investițional nu a dus până acum neapărat la dezvoltare considerabilă a țării din cauza unui mediu de afaceri general nefavorabil, riscurilor economice mari și barierelor administrative.

Cota remitențelor, care ar putea fi îndreptată spre proiecte de investiții prin intermediul instituțiilor financiar-bancare, este extrem de mică comparativ cu fluxurile de capital de pe urma migrației, precum și comparativ cu tendința de a economisi venitul din remitențe. Constatările IASCI-CIVIS 2010 arată că doar 18% din migranți își țin economiile în conturi de depozit în băncile moldovenești, pe când 66% pur și simplu le țin acasă. Motivele principale de a nu ține banii în băncile moldovenești este venitul GC insuficient, lipsa încrederii în sectorul bancar, riscul înalt și dobânzile neatractive. Luarea deciziei contra deținerii unui cont bancar subminează impactul potențial de dezvoltare al remitențelor curente prin intermediere de către sistemul financiar.

38 Nick Maddock și Lovita Ramguttee, Responding to falling remittances and returning migrants (Reacții la remitențele în scădere și întoarcerea migranților) în Development and Transition (Dezvoltare și tranziție), 13 iulie 2009, p.15, cu referire la Migration and Development Brief (Buletinul de migrație și dezvoltare) (Washington D.C., Banca Mondială), 23 martie 2009.

39 Mansoor, A., Quillin, B., Migration and remittances: Eastern Europe and the former Soviet Union (Migrația și remitențele: Europa de Est și fosta Uniune Sovietică), Banca Mondială, 2006.

Fenomenul de exod/câștig intelectual

După cum s-a menționat anterior, până la momentul de față nu există studii sistematice sau detaliate cu privire la exodul/câștigul intelectual în Moldova. Totuși, datele statistice cu privire la migrație arată că exodul intelectual din Moldova a lipsit economia națională de mulți din cei mai tineri, calificați și întreprinzători lucrători. Conform unor surse, poate fi observată o tendință alarmantă în sistemul de învățământ și asistență medicală. Pe parcursul ultimelor două decenii, peste 40% din personalul medical instruit au părăsit sectorul medical, un număr semnificativ emigrând peste hotare. Raportul medicilor și asistenților medicali la 1.000 de locuitori este sub media UE. De asemenea Moldova suferă de un deficit grav de lucrători medicali în zonele rurale.⁴⁰

De mai mulți ani sistemul de învățământ din Moldova s-a confruntat cu un deficit de învățători, în primul rând la nivel primar și secundar. Mulți învățători tineri preferă să migreze peste hotare la muncă, pentru că s-au confruntat de o remunerare insuficientă acasă și pot câștiga salarii mult mai mari în alte țări. Numărul de studenți peste hotare este de asemenea în creștere; în 2006 erau circa 9.000 moldoveni care-și făceau studiile în afara țării.⁴¹ Mai mult decât atât, din cei care au ales să-și facă studiile în Moldova, un număr tot mai mare de absolvenți ai universităților nu reușesc să-și găsească locuri de muncă și după absolvire decid să părăsească țara.

Deseori migranții își găsesc munci sub calificările lor sau în sectoare în afara specializării lor, creând problema „irosirii intelectuale”. Un migrant din patru (24%) învață în timpul migrației (de regulă instruire la locul de muncă (10%) și cursuri formale de limbi străine (10%), precum și cursuri de instruire profesională, studii academice, instruire în domeniul afacerilor, etc.⁴²). Mai mult decât atât, în Moldova lipsesc politicile menite să susțină migranții întorși. Migranții care se întorc se confruntă cu finanțare insuficientă a sectoarelor științei, educației și sănătății, pe lângă situația economică și legislația actuală, ceea ce reduce stimulenții pentru antreprenoriat și nu stimulează transferul de cunoștințe, abilități și know-how al capitalului uman acumulat de migranții care se întorc.

În acest context, Misiunea OIM în Republica Moldova, în cooperare cu Academia de Științe a Moldovei, a lansat programul „Abordarea exodului intelectual și consolidarea Moldovei drept centru de cercetare și dezvoltare prin intermediul întoarcerii temporare a savanților moldoveni expatriați”. Scopul acestui program este de a facilita și consolida abilitatea savanților născuți în Moldova și care în prezent locuiesc peste hotare să contribuie la dezvoltarea sectorului științific și economic al Republicii Moldova.⁴³

Migrația de întoarcere: capital social, uman și financiar

Conform FEI, migrația de întoarcere contribuie la dezvoltarea locală chiar mai mult decât remitențele. Remitențele sunt utilizate în mare parte pentru consum, pe când economiile, care deseori sunt scopul sau premisa pentru migrația de întoarcere a moldovenilor, se folosesc mai degrabă pentru activități productive.⁴⁴ Datele IASCI-CIVIS 2010 arată că moldovenii nu doar trimit cele mai

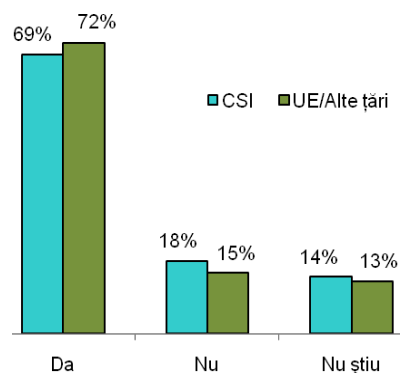

Figura 11. Intențiile migranților de a se întoarce permanent în Moldova
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

40 www.msmt.cz/uploads/Areas_of.../Action_Fiche_healthworkers.doc.

41 Jesús Alquézar Sabadie [și alții], Migration and skills : the experience of migrant workers from Albania, Egypt, Moldova and Tunisia (Migrație și calificări: experiența muncitorilor migranți din Albania, Egipt, Moldova și Tunis), Banca Mondială și FEI, 2010.

42 Analiza pieții din Moldova IASCI/CIVIS DEVINPRO, 2010.

43 www.iom.md.

44 Jesús Alquézar Sabadie [și alții], Migration and skills : the experience of migrant workers from Albania, Egypt, Moldova and Tunisia (Migrație și calificări: experiența muncitorilor migranți din Albania, Egipt, Moldova și Tunis), Banca Mondială și FEI, 2010.

multe remitențe, ci fac și cele mai mari economii. Pe lângă aceasta, migranții moldoveni se caracterizează de un nivel înalt de ambiție și comportament antreprenorial. După cum s-a menționat, mulți au investit în trecut în afaceri, atât în țara de migrație, cât și acasă.

Într-un raport publicat de Școala de la Frankfurt în 2008 s-a făcut concluzia că în baza observării unor afaceri ale migranților moldoveni, economiile reinvestite și activitățile antreprenoriale ale migranților întorși au fost un beneficiu important și real al migrației. De asemenea s-a observat că această tendință s-a manifestat în special pe parcursul ultimilor trei sau patru ani și ar avea și mai mult potențial pentru viitor. La fel, se pare că există un anumit câștig intelectual în rezultatul migrației; o serie de migranți au învățat calificări sau au dezvoltat cunoștințe despre tehnologii noi în timp ce lucrau peste hotare, spre exemplu în serele din Spania sau în atelierele de reparație a automobilelor, etc.⁴⁵

Datele IASCI-CIVIS 2001 demonstrează o intenție sporită a migranților moldoveni de a se întoarce. 70% din migranți și-au exprimat intenția hotărâtă de a se întoarce în Moldova, iar alte 13% rămân nehotărâți. Migranții au obiective foarte clare și înainte de plecare vor fi considerate anumite condiții, adică atingerea obiectivelor personale cu privire la economii, oportunitățile bune de angajare și un mediu de afaceri favorabil în Moldova. Migranții moldoveni cu reședința în țările UE doresc să se întoarcă după o perioadă medie de șase ani, pe când migranții din CSI doresc să se întoarcă după patru ani.

Impactul integrării/eșecului de a se integra⁴⁶

Conform unui raport al FEI, pentru mulți migranți abilitățile și experiența acumulată peste hotare nu i-a ajutat să-și găsească o muncă mai bună acasă, îndeosebi din cauza faptului că ei au lucrat în alte domenii decât cele pentru care s-au calificat în țara lor natală. Rareori migranții își găsesc un loc de muncă în același sector în care ei au lucrat peste hotare (cu excepția celor care lucrează în construcții, un sector care a avut parte de un avânt în Moldova). Al migranți nu au obținut abilități sau cunoștințe noi peste hotare. Eșecul de a se integra în piața de muncă din Moldova la întoarcere acasă, precum și infrastructura proastă, îndeosebi în zonele rurale, au devenit astfel factori motivați (factori de împingere) pentru continuarea migrației. Mulți migranți preferă să plece din nou din Moldova, pentru a-și căuta mijloace de trai peste hotare.

Rolul părților interesate și al actorilor cheie

Impactul remitențelor asupra creșterii macroeconomice și dezvoltării unei țări este condiționată de calitatea politicilor și instituțiilor sale politice și economice. Această perspectivă de dezvoltare a politicilor este reprezentată în primul rând de „Parteneriatul de mobilitate UE-Moldova” și „Planul de acțiuni pentru stimularea întoarcerii moldovenilor de peste hotare”. Această strategie de migrație și dezvoltare este implementată în Moldova în cooperare cu actorii comunității internaționale din țară (adică OIM și ILO). Totuși, guvernul Moldovei încă nu a reușit să asigure stabilitatea politică și atractivitatea economică pentru migranți, principala condiție necesară pentru că migranții să considere întoarcerea. Altă problemă se referă la faptul că reglementarea proceselor de migrație în Moldova este fragmentată între diferite organe guvernamentale. Nu există o unitate sau organ special care să asigure coerența și eficacitatea gestionării migrației în politicile și cadrul său instituțional.⁴⁷ Mai mult decât atât, în Moldova nu există organizații naționale vizibile care pretind să reprezinte interesele migranților și nu există nici un ONG care să se ocupe de problemele migrației.

⁴⁵ Becker, T., Hockenos, P. și Holmes, E. (2009). Remittances from Austria (Remitențe din Austria). Școala de finanțe și management din Frankfurt. Viena.

⁴⁶ Informația cuprinsă în acest paragraf se bazează pe Raport de țară pentru Moldova, Fundația Europeană de Instruire (FEI). (2009). Analize ale pieței de muncă în zona Mării Negre.

⁴⁷ Becker, T., Hockenos, P. și Holmes, E. (2009). Remittances from Austria (Remitențe din Austria). Școala de finanțe și management din Frankfurt. Viena.

Comunitățile de migranți moldoveni

Migranții moldoveni de peste hotare au un nivel înalt de coeziune socială. Ei au legături foarte bune în locul de migrație și se bazează pe rețelele sociale din comunități, locuiesc aproape unul de altul și deseori lucrează cu alți moldoveni la locurile lor de muncă. Cu toate acestea, nu există o participare a moldovenilor în organizațiile de diasporă sau instituțiile formale de peste hotare (posibil din cauza vârstei relativ tinere a migranților moldoveni). Astfel rolul migranților în susținerea dezvoltării țării lor de origine rămâne unul neglijabil. În ultimii ani s-a exprimat mult optimism în privința potențialului organizațiilor de diaspora de a contribui la dezvoltarea țării prin intermediul remitențelor și investițiilor, transferului de tehnologii, dezvoltarea rețelelor și prin promovarea accesului la piețe, deși există puține dovezi sistematice în privința rolului pe care l-ar putea avea de fapt diaspora.

Capitolul 3. Transformarea migrației în dezvoltare

3.1. Caracteristici cheie ale migrației din Moldova

Migrația moldovenească a devenit o strategie de viață pentru cetățenii Republicii Moldova. Dimensiunile acestui fenomen sunt uneori greu de înțeles: „Am văzut sate în care practic au rămas doar femei și copii sau, și mai cumplit, doar soți și copii.” IIP 4

Din răspunsurile respondenților se pare că doar un sat din 26 care au participat la sondaj a fost neafectat de migrație. Acesta este satul Grimăncăuți, în care „se produc puieți de pomi fructiferi pentru a fi vânduți în Rusia, Ucraina și România. Oamenii obțin venituri bune, chiar până la câteva zeci de mii de dolari”. IIP 32 Astfel din acest sat au plecat foarte puține persoane.

Conform unui expert de la Academia de Științe a Moldovei, trei segmente importante ale populației sunt implicate în migrația internațională. Primul segment include generația cu studii profesionale cu o anumită experiență de lucru înainte de plecare. Aceste persoane deja au părăsit țara și se pare că nu se vor întoarce niciodată. Segmentul include și persoanele care au învățat o profesie, dar nu și-au putut găsi loc de muncă pe parcursul perioadei de tranziție și au plecat în alte țări. Al doilea segment constă din persoane tinere bine instruite care pleacă sau care intenționează să plece în scurt timp după absolvire. În cele din urmă, copiii migranților formează al treilea segment implicat în migrație, adică cei care fie deja au plecat, fie o vor face pe viitor.

„Personalul instruit, care au devenit „specialiști cu experiență” au părăsit Republica Moldova; personalul potențial care a fost instruit de statul moldovenesc va pleca imediat după absolvirea studiilor; precum și copiii care s-au alăturat fluxului de migrație, copiii migranților. Astfel, cei maturi și cei tineri pleacă și, în final, copiii lor pleacă la fel.” IIP ASM

Unii experți au remarcat că a avut loc o schimbare în destinația de migrație, cu o scădere a migrației spre Rusia și o creștere spre UE. Această constatare este confirmată de răspunsurile migranților și ale familiilor lor. Ultimii au afirmat că prima lor experiență de migrație a fost Rusia din cauza cheltuielilor mici de transport, trecerii libere a frontierei și avantajelor culturale și lingvistice. Mai târziu unii și-au schimbat destinația de migrație spre țările europene pentru că „aici câștigurile sunt mai mari” și există o rețea strânsă de moldoveni care i-au rugat să se alăture. Într-un fel, migrația în Rusia este o sursă inițială de finanțare pentru migrația spre vest.

În pofida a două decenii de experiență de migrație, migrația ilegală din Moldova rămâne o problemă. Dacă plecarea și sosirea sunt legale, mulți moldoveni rămân în țările gazdă după expirarea termenului legal. Această categorie include persoanele rămase în țara gazdă după expirarea vizelor de orice tip, a contractelor de muncă sau a acordurilor de schimb de experiență, etc.

„Multe femei din comunitatea noastră pleacă în Turcia. Noi plecăm în Turcia pentru că avem asemănări culturale și lingvistice și din cauza cheltuielilor reduse de călătorie, în jur de 200 USD. Noi plecăm cu viză turcească de 30 zile, dar rămânem cât dorim. Când plecăm din Turcia plătim amenzi pentru șederea suplimentară. Venim acasă și după o jumătate de an putem pleca din nou. O persoană se poate întoarce în Turcia doar după 6 luni. Oamenii, îndeosebi femeile, folosesc această modalitate pentru că este comod de a avea posibilitatea de a sta acasă cu familia. Acum au început să plece în Germania, în special persoanele cu cetățenie bulgară. În satul nostru trăiesc găgăuzi și bulgari și cei care au bulgari în familie au obținut cetățenia bulgară.” IIP 47

Există o rețea bine formată de intermediari care „ajută” migranții să obțină vize pentru statele europene pentru o taxă considerabilă. Costul intermediarilor, cum ar fi companiile turistice sau persoane fizice, este în mediu de 3.000 euro pentru țările UE (pentru detalii a se vedea Anexa 2, pagina 52).

Pe lângă aceasta, accesul moldovenilor la Europa de Vest este facilitat de obținerea pașapoartelor românești, iar pentru locuitorii Gagauz Yeri de obținerea pașapoartelor bulgărești. Aceasta garantează dreptul de deplasare liberă în spațiul Schengen timp de 90 de zile, dar nu și dreptul de a lucra.

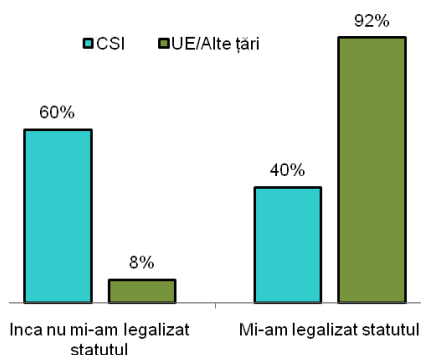

Figura 12. Statutul de ședere/permis de muncă pe termen lung în țara de migrație
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

În privința statutului de ședere și de muncă în țările gazdă, situația este diferită în țările CSI (în special Rusia) și în țările UE. Moldovenii care locuiesc în țările UE tind să-și legalizeze statutul cu ajutorul amnistiei pentru migranți și noile mecanisme de regularizare a migrației acceptate în țările UE. Datele sondajului arată că cele mai bune rezultate în acest domeniu sunt obținute de migranții din Italia, o destinație preferată de moldoveni.⁴⁸

Migranții din Franța se confruntă cu cele mai mari dificultăți în procesul de legalizare a șederii lor: „Statul francez nu dorește să legalizeze pe nimeni. Ei au mulți cetățeni de culoare și musulmani și evită legalizarea imigranților. Există foarte puține cazuri de legalizare; cineva trebuie să aibă merite deosebite și legături în lumea criminală. Procesul de legalizare începe prin astfel de legături.” IIP 2, 32

Mulți muncitori din Rusia fie nu doresc să-și legalizeze statutul, fie nu o pot face. Legalizarea implică cheltuieli financiare, care pot fi o piedică pentru moldoveni. Majoritatea din ei sunt angajați de persoane fizice și lucrează în construcții și servicii de reparație. Ca atare, eu deseori refuză să facă cheltuieli în afara salariilor lor plătite neoficial. Din acei migranți care hotărăsc să-și legalizeze statutul, un număr mare își legalizează șederea și puțini reușesc să-și legalizeze angajarea la muncă în Rusia. Unii migranți care pleacă în Rusia pentru munci sezoniere, de regulă persoane mai în vârstă, hotărăsc să-și legalizeze statutul pentru a obține pensii după întoarcerea definitivă acasă.

Alternativ, migranții în UE ar dori să-și legalizeze statutul pentru a putea călători mai des și păstra legăturile cu familiile lor. De asemenea ei ar dori să vadă un regim de facilitare a vizelor elaborat în scopul facilitării modelelor de migrație circulară. („Guvernul ar trebui să faciliteze regimul de vize ca să putem călători mai ușor și pentru perioade mai scurte de timp.” DFG1)

Pe lângă ocupațiile obișnuite ale migranților moldoveni – construcții în cazul bărbaților și lucru domestic sau îngrijirea bătrânilor în cazul femeilor – participanții la acest studiu au lucrat în comerț, agricultură, grădinarit, plasarea indicatoarelor pe autostrăzi, organizarea nunților, în calitate de gardă personală, chelneri, șoferi, asistenți în cluburi de golf și parcuri de divertisment, etc. În multe cazuri, migranții au mai mult decât un loc de lucru (în mare parte muncă necalificată) pentru a obține venituri mai mari. Persoanele tinere din spațiul non-european au acces mai mare la munca „ne-tradițională” pentru moldoveni, comparativ cu participanții mai în vârstă.

Moldovenii care locuiesc peste hotare pentru a munci acolo în general au munci necalificate sau cu calificare joasă, chiar dacă o bună parte a lor au studii medii sau superioare și calificări profesionale bune. Deseori ei sunt supra-calificați pentru munca pe care o obțin.

Rareori migranții pot beneficia de instruire, cum ar fi cursurile specializate, cursurile de afaceri sau educația universitară. Acest tip de instruire ar putea ridica statutul profesional al migrantului care locuiește peste hotare. („Soțul meu are un contract de muncă cu o companie de construcții din Italia și șeful lui i-a recomandat să facă un curs de desen tehnic la o școală profesională pentru a fi muncitor cu o calificare mai înaltă.” IIP 1) În unele cazuri, înainte de emigrare sau deja în țara de destinație, migranții pot merge la cursuri de limbi străine. În același timp, participanții la studiu au afirmat că

⁴⁸ Conform datelor oficiale, un număr de 132 mii de moldoveni lucrează în Italia, pe când datele neoficiale constată că această cifră este de mai mult de 300 mii moldoveni. Circa 26 mii moldoveni au depus cereri pentru legalizarea șederii și angajării lor la muncă în Italia, conform statisticilor oficiale italiene. (Sursă, ziarul Timpul, 27 iulie 2010, pagina 1, www.timpul.md).

cunoașterea limbii ușurează integrarea în societatea gazdă (DFG I), pe când orice altă instruire oferă un nivel suplimentar de calificare și un statut privilegiat la locul de muncă.

Comunitățile moldovenești de peste hotare (CMH)⁴⁹. Deseori migranții nu cunosc că există o organizație moldovenească oficială care le reprezintă interesele în locul de migrație. Unele persoane intervievate, când au fost întrebat despre organizațiile de diasporă/CMH din țările lor gazdă, s-au referit de regulă la grupurile neoficiale de persoane implicate în soluționarea problemelor migranților, în special cele legate de legalizare și cazare. Pentru majoritatea migranților intervievați contribuția organizațiilor oficiale de peste hotare la consolidarea și mobilizarea comunităților de moldoveni este mai degrabă mică/nesemnificativă.

„Asociațiile de diasporă ar trebui mai întâi să se facă cunoscute, iar în al doilea rând să se ocupe de problemele cu care se confruntă moldovenii peste hotare. Ele ar trebui să lucreze mai bine, să fie mai active în ceea ce ține de organizarea comunității (prin mai multă informație despre existența comunității moldovenești, prin acordarea diferitor tipuri de susținere, prin implicarea în apărarea drepturilor lezate ale moldovenilor de peste hotare) și în promovarea unei imagini favorabile a conaționalilor lor în locul de migrație.” IIP 4

Reprezentanțele diplomatice ale Moldovei peste hotare nu sunt folosite efectiv de moldoveni. Moldovenii apelează la ele de regulă atunci când au probleme cu actele care pot fi soluționate doar de aceste instituții. Deseori migranții acuză serviciile diplomatice de lipsa transparenței în funcționarea lor, corupție și atitudine neprofesională față de concetățenii lor (nu sunt stabilite taxele pentru servicii, nu se dau chitanțe, se vând contracte de muncă sau alte documente false, se storc bani).

Conform spuselor unui expert de la Academia de Științe a Moldovei, „la momentul de față există o serie de agenții de stat care se ocupă de problema migrației externe și gestionarea problemelor migrației în Republica Moldova. Aceste agenții au diferite competențe sau se ocupă în paralel de aceleași probleme ale colectării datelor sau gestionării problemelor fără a le coordona.” (IIP ASM) În consecință, eficiența de soluționare a problemelor legate de migrație este redusă.

3.2. Câștigurile din migrație și oportunități pentru utilizarea acestora

Conform migranților intervievați, avantajul principal al migrației este cel economic, deși experiențele de migrație au schimbat mentalitățile migranților, viziunile și concepțiile lor despre viață, modul de a-și planifica viața și activitățile de agrement și i-a învățat să fie mai flexibili, să se adapteze mai ușor și să găsească forțe pentru supraviețuire. O achiziție importantă a moldovenilor de peste hotare sunt cunoștințele și abilitățile noi obținute în timpul lucrului în diferite domenii. Migrația le-a permis să cunoască noi tehnologii moderne, să învețe diferite strategii de planificare și organizare a afacerilor, au învățat să ia unele idei de afaceri și să le pună în aplicare la întoarcerea în țara de baștină.

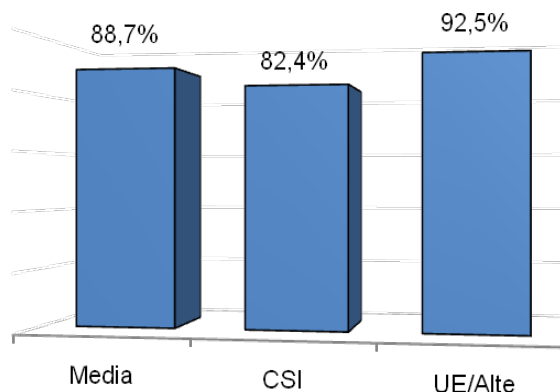

Figura 13. Influența experienței de migrație asupra intențiilor de a face investiții

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

49 Raviv Schwartz, Exploring the Link between Moldovan Communities Abroad (MCA) and Moldova (Analiza legăturii între comunitățile moldovenești de peste hotare (CMH) și Moldova), OIM și Sida, Chișinău, 2007. (Vorbind despre diaspora moldovenească, Schwartz conchide că există diferiți parteneri ai diasporei – legătura cu țara de baștină. „Pe de o parte există exemple cu comunități de diasporă bine stabilite care fac contribuții politice și financiare strategic vitale în țările lor de baștină. Pe de altă parte există și comunitățile de migranți recenți care în mod tipic trimit remitențe membrilor familiilor lor de acasă. Experiența moldovenească se apropie în mod evident de ultimul model, ținând cont de istoria relativ scurtă a migrației și de lipsa mecanismelor instituționalizate pentru contactarea și mobilizarea migranților săi. Din acest cauză se preferă utilizarea termenului de comunități moldovenești de peste hotare, și nu a celui de diasporă.”)

Unii migranți au reușit să se folosească de aceste avantaje la întoarcerea acasă. Acestea au avut un impact pozitiv asupra vieții cotidiene și a activității de întreprinzător (pentru detalii a se vedea 3.4. *Migrația de întoarcere – experiența antreprenorială până la momentul de față*, pagina 29). Totuși, majoritatea participanților la acest studiu, deși au recunoscut că migrația le-a oferit un potențial în ceea ce privește capitalul financiar, uman și social, au spus că din păcate acestea pot fi utilizate doar într-o măsură limitată în Moldova (pentru detalii a se vedea 3.4.1 *Constrângerile cu care s-au confruntat migranții în activitățile antreprenoriale*, pagina 30).

3.3. Impactul remitențelor actuale

Pentru a putea evalua măsura în care remitențele contribuie la dezvoltarea Republicii Moldova, trebuie examinate două domenii: efectele la nivel de GC și impactul general asupra economiei și societății în general. Primul este pozitiv pentru că fluxurile financiare de peste hotare au asigurat un trai sigur pentru familiile cu migranți. Multe persoane se bucură de un standard mai înalt de viață, care nu ar fi posibil fără remitențe. Cu toate acestea, al doilea impact depinde în mare parte de faptul dacă fluxurile de remitențe au fost transformate în investiții productive. Pe de o parte, există o disponibilitate potențială a migranților de a investi. Pe de altă parte, mediul de afaceri este neatractiv și deseori chiar ostil, ceea ce duce la eșuarea eforturilor migranților. Uneori eșecurile se repetă și migranții își pierd încrederea și speranța în succesul afacerilor lor. Astfel ei sunt împuși de circumstanțe și de lipsa de alternative să se întoarcă la migrație.

Mijloace de transfer

Marea majoritate a GC moldovenești în migrație trimit regulat remitențe în Moldova, utilizând atât căi formale, cât și neformale în mod obișnuit. În mediu se fac de la 6,4 la 6,8 transferuri formale și neformale pe an.

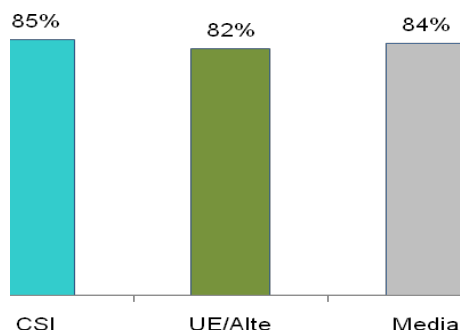

Figura 14. Frecvența transferurilor de remitențe între migranți (după destinație)
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

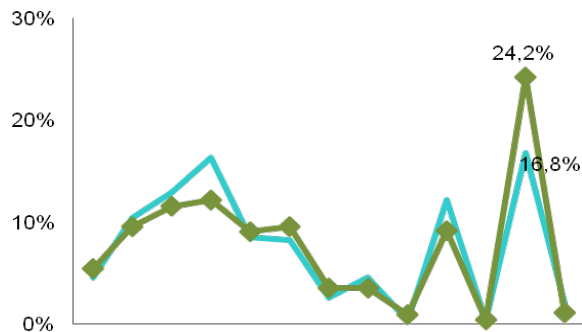

Figura 15. Frecvența transferurilor de remitențe între migranți
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

Decizia de a trimite bani acasă prin căi formale sau neformale depinde de o serie de factori. Un factor este costul monetar al transferului, de rând cu viteza și siguranța livrării. Participanții la studiu folosesc în cele mai dese cazuri căi oficiale pentru trimiterea banilor acasă, în special servicii de transfer rapid.

Cel mai popular sistem de transfer este Western Union, utilizat de marea majoritate a migranților. Alte servicii de transfer rapid menționate sunt: Money Gram, Contact, Anelik, Rapid, Migom și Opal. Pentru majoritatea utilizatorilor de transfer rapid acestea sunt opțiuni mai eficiente, din punct de vedere al costului, rapidității și siguranței. Unele servicii de transfer rapid oferă reduceri în timpul sărbătorilor, fapt apreciat de utilizatori. Totuși, în multe cazuri migranții și-au exprimat nemulțumirea față de rata comisioanelor, precum și față de nerespectarea condițiilor de prestare a serviciilor. Spre exemplu, perceperea unor taxe suplimentare pentru transferurile bănești peste hotare:

„În Spania cele mai scumpe transferuri efectuate de Western Union sunt spre Republica Moldova (comparativ cu alte state). În plus, aceasta este unica țară (Republica Moldova) care nu oferă promoții de sărbători.” Femeie, 34 ani

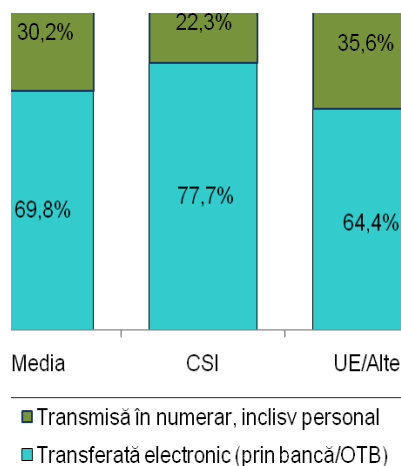

Figura 16. Distribuția mecanismelor de transfer
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

„Peste hotare sunt trei opțiuni de a plăti pentru transfer. Eu pot să aleg să plătesc eu costul transferului. Totuși dacă transferul a fost făcut la o bancă din Republica Moldova, am aflat că se reține un procent din sumă, deși contractul meu cu banca străină spune că eu am plătit costul total al transferului. Eu am contactat banca de peste hotare și mi s-a spus că banca nu se poate implica, întrucât ea operează în UE, iar Republica Moldova nu este membru al UE. În UE, dacă cineva transferă de la un cont la altul o sumă mai mică de 1.000 euro (nu sunt sigur), nu se percepe nici o taxă, transferul fiind gratuit. Ar fi bine de avut o astfel de politică și în țara noastră.” IIP 2.

Uneori migranții trimit bani acasă prin intermediul conturilor lor bancare. Utilizarea unui cont bancar este mai puțin atractivă comparativ cu transferul rapid, pentru că:

- este nevoie de prezentat permisul de ședere în țara gazdă, ceea ce este incompatibil cu șederea ilegală peste hotare;
- durează mai mult ca banii să ajungă la destinație – câteva zile comparativ cu câteva ore în cazul transferului rapid;
- banca convertește valuta străină în valuta națională pe baza cursului de schimb valutar curent („Transfer bani prin Western Union, pentru că ei ajung în Moldova în euro și este foarte rapid. Noi nu ne folosim de transferuri bancare, pentru că în așa cazuri banii se convertesc în lei. Banca stabilește un anumit curs valutar și cineva trebuie să aștepte o zi cu un curs mai bun.” IIP 1);
- lipsa încrederii în confidențialitatea băncilor;
- preocuparea referitoare la o eventuală cerință de impozitare a transferurilor bănești. Spre exemplu, un interviu a spus că evită să trimită bani prin bancă pentru că „se teme că va trebui să prezinte declarație de impozite în privința acestor bani și să plătească impozitele.” IIP 48

Un migrant din Spania a avut o experiență proastă cu un transfer financiar, ceea ce a demonstrat atitudinea rezervată a băncii spaniole față de serviciile prestate de Banca de Economii din Republica Moldova, banca la care a apelat migrantul: „Am făcut un transfer bănesc la Banca de Economii, care are acoperire națională și pe care o credeam mai de încredere. Când am pierdut 100 euro la un transfer de 300 euro, care niciodată nu a ajuns la destinație, lucrătorul de la banca spaniolă a făcut următoarea declarație: „Dacă vreun moldovean va încerca să folosească această cale pentru a trimite bani acasă, îl/o voi sfătui să folosească o altă modalitate. Este unica țară unde avem „surprize” neplăcute. De atunci am decis să nu mai trimit bani prin bancă.” Femeie, 34 ani

Doar o singură persoană a încercat oportunitatea de a trimite bani prin internet, declarând că această metodă a fost bună, comodă și are perspective bune pentru viitor. Totuși metoda încă este imperfectă: „Am transferat bani prin internet la o bancă. Dar am avut o problemă. Acasă aveam cont în lei, dar transferul a fost făcut în valută străină. Din acest motiv, banii nu au ajuns pe contul meu, ci au fost puși pe un cont pentru sume neclare. Ar fi bine de clarificat inconveniențele de acest fel.” IIP 50

Deși serviciile prestate de oficiile poștale au costuri atractive de transfer, migranții recurg la ele foarte rar, în primul rând pentru că sunt satisfăcuți de utilizarea transferurilor rapide prin OTB.

Modelul de a trimite bani acasă în special prin căi neoficiale s-a schimbat cu timpul. În prezent, serviciile de transfer s-au diversificat și lumea preferă să plătească taxele de transfer pentru a evita riscurile asociate cu căile neoficiale de transfer al banilor peste hotare. La momentul de față migranții preferă căi formale pentru că acestea au un șir de avantaje față de cele neoficiale. Ele sunt mai sigure, mai rapide, relativ ieftine („uneori este mai ieftin decât să plătești șoferul de microbuz sau conductorul de tren” DFG 1) și, pe lângă aceasta, banii pot fi lăsați la bancă într-un cont de economii. Multitudinea de căi de comunicare între migranți și lumea de acasă a devenit tot mai accesibilă, contribuind la facilitarea transferurilor bănești.

Deși preferința pentru căile formale de transfer este în creștere, sume considerabile de bani intră în țară prin curieri sau sunt aduși de migranți personal. Pentru cei care preferă căile *neformale*, principalul argument în favoarea acestei metode este costul redus.

Economii

Deși o bună parte din remitențe se folosește pentru consum, obiectivul prevalent al migrației sunt economiile: „Acesta a fost scopul nostru când am plecat – să economisim bani” (DFG 1). Conform experienței migranților, comportamentul de economisire se schimbă în timp. El este foarte bine definit la etapa timpurie a migrației. La această etapă, migranții deseori sacrifică standardul lor de viață, pentru a putea economisi și remite mai mult. Odată ce a fost economisită o anumită sumă de capital financiar, migranții încep să-și schimbe comportamentul de economisire și remitere. Această schimbare este influențată și de faptul că migranții trăiesc într-un mediu cu standarde de viață evident mai înalte, decât cele pe care le cunosc de acasă (în special în cazul destinațiilor europene de migrație), dar și pentru că atunci când beneficiarii de remitențe ating un anumit nivel de bunăstare, familia pune mai puțină valoare în banii remiși. În general migranții încep să economisească mai mult și să remită mai puțin.

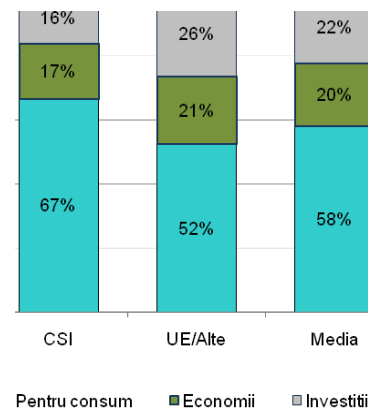

Figura 17. Distribuția cheltuirii remitențelor în gospodăriile cu migranți
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

„Lumea economisește foarte mult la momentul inițial, când pleacă din țară. La un moment dat, ei vor o schimbare. Cineva începe să se uite în jur și să vadă cum trăiesc oamenii. Atunci când cineva trimite bani acasă soțului sau soției și vede că acestora nu le lipsește nimic și ei nu încearcă să economisească, persoana își schimbă atitudinea și încearcă să remită mai puțin, lăsându-și o parte din bani, pentru propriul suflet... Ei încep să-și trăiască viața ca persoanele care trăiesc în țara respectivă.” DFG 1

Banii economisiți sunt păstrați în general acasă. Motivul principal constă în lipsa încrederii în sistemul financiar și bancar din Moldova (a se vedea Anexa 6, pagina 56), care provine din falimentul din perioada post-sovietică, precum și din instabilitatea economică și politică a țării condiționată de criza economică globală. Neîncrederea în băncile moldovenești este bazată nu doar pe experiențe negative din trecut, dar și pe practici negative recente. Unii intervievați și-au pierdut economiile deținute în Investprivatbank, care a dat faliment în timpul crizei curente. Clienții de la alte bănci au plecat, fiind dezamăgiți de ofertele și serviciile acestor instituții⁵⁰. Ratele mici ale dobânzilor și nerespectarea

Băncile de ale căror servicii s-au folosit participanții la cercetare sunt: Moldova-Agroindbank, Moldindconbank, Banca Socială, Victoriabank, Energbank, Banca de Economii și Mobiasbancă.

condițiilor contractuale (în special, micșorarea dobânzilor și neinformarea clienților despre aceasta) au fost motivele principale din care clienții au părăsit banca. De asemenea migranții au citat inconvenientele legate de închiderea conturilor și retragerea unor sume mari de bani de la bancomate și oficiile bancare. Pe lângă aceasta, mulți au fost preocupați de faptul că suma minimă garantată de stat în caz de faliment al băncii este prea mică și nu merită riscul. Unele depozite sunt făcute în valută străină, pe când prelucrarea datelor se face în lei moldovenești, ceea ce duce la o pierdere a banilor din cauza fluctuațiilor ratei de schimb și a comisioanelor de schimb valutar. În plus, mulți migranți nu au cunoștințe financiare și deseori nu citesc contractul atent sau în întregime. Aceasta contribuie la problema pierderii câștigului potențial din dobânzi, dacă banii sunt puși în bănci care reduc dobânzile în timpul perioadei de economii.

Investiții în capital uman

Unul din obiectivele remitențelor și prioritățile de economisire a migranților este educația. Ei trimit bani pentru a finanța studiile copiilor lor, educația fraților/surorilor lor sau economisesc pentru propriile studii⁵¹. Costul taxei de studii universitare crește în fiecare an, ajungând la sume pe care multe familii nu și le pot permite fără sprijinul financiar din afara țării.

Unii părinți finanțează migrația copiilor lor, pentru ca aceștia să învețe și să acumuleze experiență peste hotare. Copiii, în special din mediile urbane, au acces la studii și activități extra-curriculare. Un interviu cu un învățător de clasele primare dintr-un sat moldovenesc a arătat că copiii migranților, cel puțin cei din comunitatea respectivă, au mai mare șanse de a cumpăra un calculator și de a avea conexiune la internet acasă, comparativ cu restul copiilor.

Pe de altă parte, experții locali și migranții vorbesc de asemenea despre impactul negativ al migrației și remitențelor asupra educației și instruirii copiilor. De fapt, opinia generală denotă o preocupare în privința efectelor negative ale migrației și remitențelor, mai mult decât remarcarea părții pozitive a migrației. Datele prezentate de comisiile pentru protecția drepturilor copilului privind situația de până la începutul lui aprilie arată că 84.207 copii din Moldova au cel puțin un părinte în migrație (din ei 66% sunt copii cu un părinte acasă și unul peste hotare, iar 34% sunt copii ale căror părinți nu sunt acasă). Conform interviurilor cu migranții și persoanele care activează în sectorul de învățământ, lipsa supravegherii copiilor de către părinți în rezultatul migrației are un impact negativ asupra performanței școlare. („Copiii sunt iresponsabili, nu-și fac tema de acasă, nimeni nu le verifică temele sau nu-i impune să le facă. Ei își petrec timpul în internet și baruri. Nu avem un grup țintă cu care să lucrăm. Ce va deveni din acești copii?” IIP 30)

Un alt efect negativ al migrației este pierderea învățătorilor din sistemul de învățământ din Moldova și în consecință înrăutățirea procesului didactic.

„Din cauza salariilor mici școala a pierdut mulți învățători. Avem deficit de învățători: învățătorii la pensie predau matematica și limba franceză, nu avem învățători de geografie și limba rusă. În aceste circumstanțe unii învățători predau subiecte, pentru care nu sunt calificați profesional. Dar nu avem altă ieșire din situație.” IIP 30

„Foarte mulți învățători au plecat. În școala noastră lucrează practic numai pensionari, din cauza salariilor mici. Aceasta influențează calitatea educației. Învățătorii mai în vârstă au altă mentalitate, pe când acum copiii sunt diferiți și au nevoie de o abordare diferită. Învățătorii tineri iau în considerație opiniile copiilor, văd în ei personalități, stabilesc legături cu ei mai ușor, pe când învățătorii în vârstă își impun opiniile și lucrează conform mentalității socialiste. Spre exemplu, uneori copilul meu vine de la școală foarte indignat și nesatisfăcut.” IIP 46

⁵¹ Studenții care au beneficiat de programul Work and Travel au plecat în SUA să câștige bani, pentru a plăti contractul anual la universitatea la care învață.

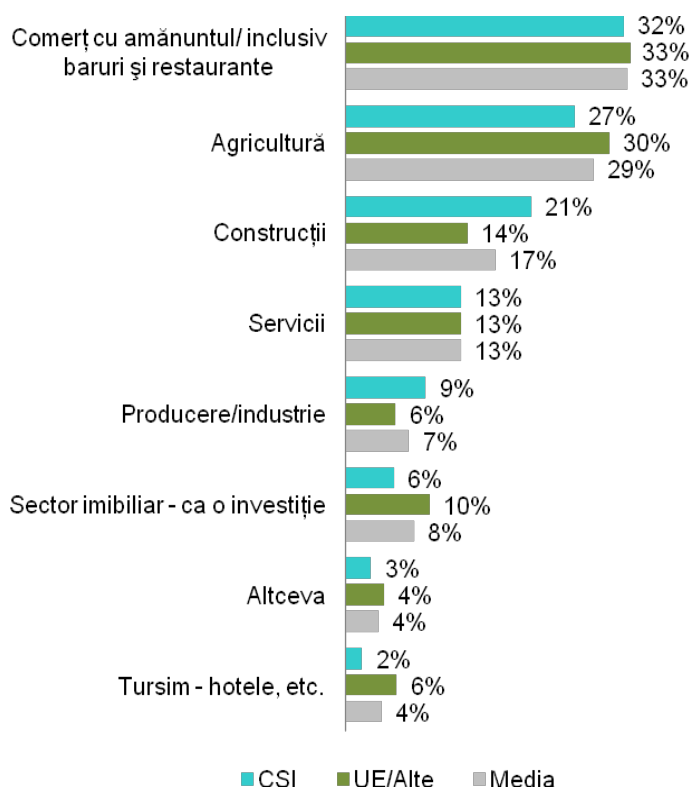
Efectele asupra sistemului de asistență medicală

Plecarea în masă a moldovenilor peste hotare a avut un impact negativ asupra sistemului de asistență medicală. Conform persoanelor intervievate, în sistemul de asistență medicală se simte acut deficitul de personal, în special la țară. Salariile mici fac migrația o opțiune mai atractivă decât practicarea medicinei în Moldova. Lipsa medicilor limitează prestarea serviciilor suficiente și de calitate înaltă.

„Datele neoficiale ale Ministerului Sănătății denotă că deficitul de medici este de 35.000. Aceste persoane au fost instruite și au lucrat în sistem, dar acum sunt peste hotare. Este dificil de spus dacă starea sănătății populației s-a înrăutățit, dar deficitul de personal medical se simte bine. Nivelul de remunerare nu atrage specialiștii în zonele rurale. Lipsa medicilor limitează prestarea unor servicii suficiente și de calitate înaltă. Acestea ar putea fi compensate de noile generații de specialiști, dar aceștia nu sunt atrași să rămână din cauza salariilor mici și pleacă.” IIP ASM

3.4. Migrația de întoarcere – experiența antreprenorială la momentul de față

Conform intervievaților, în majoritatea cazurilor întoarcerea acasă se termină cu probleme de reintegrare generate de lipsa locurilor de muncă și salariile mici. O soluție pentru migranți ar consta în crearea propriilor afaceri. Oricum, fondurile insuficiente și lipsa informației nu facilitează alegerea acestei opțiuni. În aceste circumstanțe, migranții sunt puși foarte des în situația de a pleca din nou peste hotare pentru a-și găsi un loc de muncă. Totuși, datele cercetării arată că există întreprinzători care sunt gata să investească resurse și energie în activități productive și care sunt capabili să asigure un trai decent în Republica Moldova.

Din 54 de interviuri cu antreprenori realizate pentru acest studiu, 44 erau migranți care s-au întors și au pornit afaceri. Restul 10 desfășurau activități de afaceri în baza remitențelor de la rude. Investițiile antreprenorilor intervievați s-au bazat în primul rând pe economiile acumulate din venitul de migrație, în puține cazuri pe credite de la bănci și instituții nebankare. Unele afaceri au fost lansate cu resurse care nu depășesc câteva sute de euro, pe când în altele s-au investit câteva mii de euro. Cea mai mare sumă de investiții declarată în acest eșantion a fost de 60 mii euro (pentru detalii a se vedea Anexa 1, pagina 48). Capitalul financiar din migrație este astfel foarte important pentru migrația de întoarcere. Cu toate acestea, pentru unii migranți capitalul uman și social acumulat este la fel de important și deseori se dovedește să exercite un impact pozitiv asupra vieții lor cotidiene și activităților de întreprinzător (a se vedea Anexa 3, pagina 53).

Figura 18. Intențiile migranților de a face investiții, după sector
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

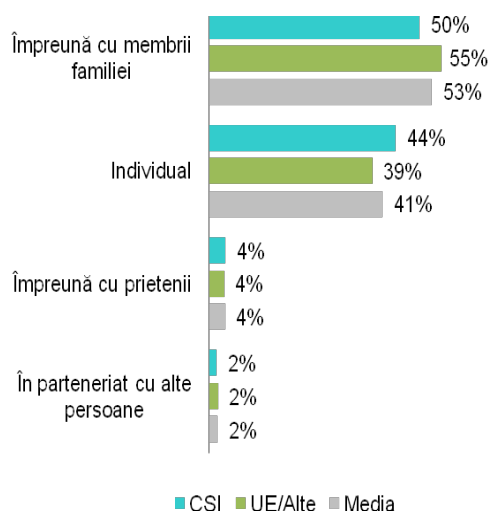

Figura 19. „Cum planificați să investiți în afacerea Dv.?”

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

Majoritatea investițiilor în afaceri sunt făcute în agricultură, construcții și comerț cu amănuntul (pentru mai multe detalii despre tipurile de afaceri în care au investit intervievații a se vedea Anexa 1, pagina 48).

Moldovenii preferă afacerile mici de familie. Numărul angajaților tinde să coincidă cu numărul de adulți în GC (pentru detalii a se vedea Anexa 1, pagina 48). Migrantii sunt cei care încep activitatea antreprenorială după ce se întorc acasă: „În majoritatea cazurilor migrantul vine acasă și face investiții personal, decât să trimită bani rudelor pentru investiții. Migrantul preferă să dețină control asupra resurselor financiare.” IIP CDR. Multe afaceri nu sunt înregistrate oficial. Spre exemplu, migrantii care se ocupă de lucrări de construcție și reparația apartamentelor și caselor au investit în echipament, instrumente și vehicule pentru aceste activități. Alte tipuri de lucru se referă la activitatea agricolă, care aduce venit producătorilor agricoli, cum ar fi procurarea de imobil sau apartament pentru chirie („Cazurile când migrantii cumpără apartamente și le dau în chirie când se află și muncesc peste hotare nu sunt

rare.” IIP 43). Un alt tip de afaceri este organizarea grupurilor de persoane care doresc să lucreze la construcții în Rusia („Sătenii care au lucrat anterior în Rusia la construcții pentru anumite persoane se întorc acasă, organizează echipe de brigăzi voluntare și le îndreaptă să lucreze cu angajatorii pe care deja îi cunosc. Soțul meu face la fel.” IIP 30).

Multe activități de antreprenoriat desfășurate de migranți după întoarcerea lor în Moldova sunt în sectorul neformal, o constatare confirmată de experții de la MMPSF. Unele afaceri se bazează pe acorduri neformale dintre migrantii moldoveni întorși și străini, de regulă angajatorii din țara gazdă. Un expert a menționat exemplul lucrului de mână realizat de femeile din Moldova, cum ar fi broderiile, croșetatul și tricatatul. Aceste obiecte lucrate manual sunt foarte populare în Italia și sunt vândute de angajatorii italieni care neformal au angajat femeile migrante din Moldova să producă aceste lucruri acasă și să le trimită în Italia, unde ele vor fi distribuite și vândute. Alt exemplu implică o familie care s-a întors din Italia și făcea măști pentru carnavalul de la Veneția. Din cauza naturii neformale a acestor afaceri este greu de evaluat exact sfera acestor activități. Totuși, datele sugerează că multe activități neformale de afaceri au loc în comunitatea de migranți. Mai important este că aceste afaceri neoficiale dintre migrantii întorși și partenerii de peste hotare înseamnă atragerea capitalului relațional de peste hotare în Moldova.

Exemplele de utilizare a capitalului social într-o manieră formală sunt extrem de rare. În studiul nostru a fost constatat doar un singur caz de acest fel: o afacere TI bazată pe capitalul social și financiar din Franța. „Afacerea noastră în domeniul tehnologiilor informaționale a fost deschisă în parteneriat cu un francez. Noi, moldovenii, am investit 40% din resursele financiare necesare, iar francezul a investit 60%. Noi elaborăm pagini web pentru clienții din Republica Moldova, dar într-o măsură mai mare pentru străini din SUA, Japonia, India și Franța. Partenerul nostru francez caută clienții străini.” IIP 50

În toate cazurile, cu excepția a două din ele, migrantii intervievați au menționat că ei nu au putut contribui la atragerea capitalului social pentru că mediul de afaceri din Moldova este neatractiv, corupt și excesiv de birocratic. În același timp, „moldovenii care sunt responsabili câștigă încrederea angajatorilor străini, în special a italienilor” (IIP CDR). Aceste persoane ar putea deveni o sursă importantă pentru atragerea capitalului relațional.

Cel mai mare număr de intervievați a menționat că deși migrația le-a oferit mult potențial, în ceea ce privește capitalul financiar, uman și social, din păcate el poate fi utilizat doar într-o măsură foarte limitată în Moldova din cauza „sistemului existent în țara noastră”.⁵² 17 inițiative antreprenoriale din numărul total al acestora sunt considerate de migranți ca reușite, iar restul 17 sunt considerate nereușite sau neprofitabile. Nereușitele se întâmplă din cauza mai multor factori, printre care dezacordul cu partenerii de afaceri, criza economică, concurența mare, lipsa unei piețe și un mediu economic nefavorabil sau corupt (pentru detalii a se vedea 3.4.1. *Constrângerile cu care se confruntă migranții în activitatea antreprenorială*, pagina 30).

În pofida experiențelor lor nefavorabile, moldovenii migranți păstrează un spirit antreprenorial și de investiții puternic (a se vedea Anexa 4, pagina 53), precum și energie și rezistență la probleme. Ei sunt conștienți de dificultățile care le pot crea provocări în întreprinderile lor (pentru detalii a se vedea 3.4.1. *Constrângerile cu care se confruntă migranții în activitățile antreprenoriale*, pagina 31). Oricum, ei consideră că migrația poate contribui la acumularea capitalului financiar, uman și relațional care ar putea contribui la stimularea creării unor afaceri noi în țara de baștină.

Participanții la studiu au remarcat necesitatea sporită pentru asistență și suport în lansarea afacerilor, în special în ceea ce ține de accesul la informație și la resurse financiare. Intervențiile băncilor în aceste domenii sunt binevenite; totuși, ținând cont de condițiile actuale din Moldova, mulți preferă să găsească împrumuturi sau sprijin financiar prin migrație (fie de la rudele care lucrează peste hotare, fie plecând înșiși la muncă peste hotare).

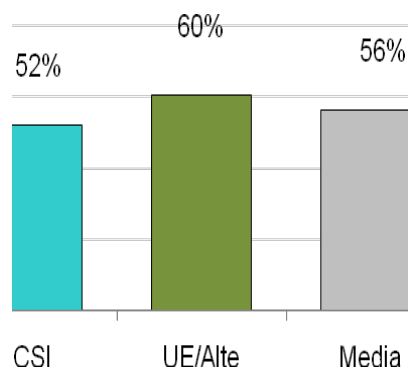

Figura 20. Intențiile migranților de a face investiții
Sursă: IASCI/CIVIS 2010

3.4.1. Constrângerile cu care se confruntă migranții în activitatea antreprenorială

Principalele constrângeri identificate de migranții implicați în activități antreprenoriale sunt accesul la informație, resursele financiare insuficiente, accesul limitat la împrumuturile bancare, deficitul de resurse umane responsabile și calificate, birocrăția excesivă, corupția persistentă, abilitățile antreprenoriale subdezvoltate, politicile fiscale nefavorabile, lipsa infrastructurii pentru antreprenoriat și o piață locală slab protejată.

Migranții care au investit în propriile afaceri au menționat multe probleme cu care se confruntă în activitatea lor. Marea majoritate a intervievaților s-au confruntat cu probleme înainte de lansarea afacerii lor. Mulți au dorit să se implice în afaceri, dar nu au știut unde să găsească informația⁵³ referitoare la sectoarele prioritate de investiții, nu erau siguri de procedurile referitoare la inițierea unei afaceri (adică, de ce documente aveau nevoie și care autorități trebuiau contactate) și nu aveau informație despre caracteristicile specifice ale afacerilor (de ex. cum să cultive anumite culturi agricole sau unde să cumpere semințe și puieți). Chiar dacă experții locali (printre care OIM, ODIMM, MMPSF, ANOFM, etc.) au raportat numeroase activități de informare în acest domeniu, aceste furnizări de informații nu sunt suficiente (ca număr sau calitate și sfera de cuprindere) pentru satisfacerea necesităților întreprinzătorilor migranți. Migranții au manifestat un interes deosebit față de organizarea mai multor activități de informare. După părerea lor, cea mai bună opțiune ar fi organizarea unor centre de informare la nivel

⁵² Pentru detalii, a se vedea Constrângerile cu care se-au confruntat migranții în activitatea antreprenorială, pagina 43.

⁵³ Antreprenorii din agricultură care au participat la studiu și care au găsit informația de care se interesau au menționat următoarele surse: internet, prieteni și cunoștințe cu experiență de afaceri, magazine agricole care le furnizează materia primă, Agenția Națională pentru Dezvoltare Rurală (ACSA), Agenția pentru Turism și autoritățile publice locale.

regional, care ar putea coopera cu autoritățile publice locale din comunitățile rurale. Spre exemplu, autoritățile publice locale ar putea informa comunitățile rurale despre existența acestor centre și programele lor, precum și ar putea disemina informație nouă utilă.

Problema „informației” este de natură dublă; nu doar lipsesc în general cunoștințele în rândul antreprenorilor potențiali, dar apare și o problemă din partea celor care dețin informație. Angajații ar putea poseda informația pe care doresc să o obțină migranții, dar urmăresc practici corupte în modul în care dezvăluie această informație. În multe cazuri funcționarii care oferă informația solicitată sunt corupți sau neglijenți. Autoritățile locale responsabile (cum ar fi instituțiile de înregistrare și licențiere, consiliile locale, oficiile cadastrale și altele) deseori oferă informații doar după ce și-au asigurat anumite beneficii financiare.

Altă problemă importantă se referă la nivelul înalt de birocrație întâlnit la obținerea permiselor, licențelor și certificatelor. Antreprenorii trebuie să pregătească multe documente, unele din ele fiind nenesecare și multe fiind destul de costisitoare. Pe parcursul anului fiscal, doar pentru permisele pentru desfășurarea afacerilor, antreprenorii au trebuit să plătească aproape de două ori mai mult decât în anul anterior.

Un factor descurajant în crearea și operarea unei afaceri sunt inspecțiile din partea autorităților respective. Inspecțiile excesive desfășurate de aceste instituții pot împiedica funcționarea cu succes a afacerilor. Inspectorii nu vin doar să asiste în rezolvarea unor iregularități; ei vin să penalizeze și deseori ei sunt foarte corupți. Pentru ca inspectorii să nu „observe” unele nereguli sau pentru ca inspectorii să impună amenzi mai mici, uneori antreprenorii dau mită. Mai mulți intervievați au declarat că inspecțiile excesive, mai ales în timpul perioadei de lansare a afacerii, sunt rezultatul unei bune „cooperări” între instituțiile responsabile. *„Inspectorii din diferite autorități se anunță unul pe altul despre companiile noi, pe care le penalizează pentru orice neregulă minoră, fără avertizare, ca începători în această activitatea” (IIP 17).* Antreprenorii consideră că inspecțiile sunt necesare, dar ei cred că numărul lor ar trebui redus și ar trebui de schimbat abordarea. Spre exemplu, devierile minore în prima perioadă ar trebui penalizate cu o avertizare.

Corupția se întâlnește nu doar în domeniul informării și birocrației, dar „acompaniază” antreprenorul la toate etapele de lansare și operare a afacerii:

„Pentru a înregistra o întreprindere în țara noastră, trebuie de plătit bani pentru a deschide niște uși.” IIP 32

„Direcția Muncii este responsabilă să ne ofere informație gratuit, spre exemplu informație despre securitatea muncii. Dar ei au cerut bani. Am vrut să notific serviciul anti-corupție, dar am fost preîntâmpinat că aceste instituții sunt strâns legate și se ajută una pe alta.” IIP 17

„Cunosc persoane care au adus acasă bani și au dorit să înceapă o afacere, dar din cauza birocrației și corupției au renunțat la această idee și au plecat înapoi.” IIP 32

Accesul la împrumuturile bancare pentru afaceri este altă problemă care împiedică dezvoltarea afacerilor în Republica Moldova. În lipsa capitalului financiar pentru afacerile lor, antreprenorii recurg la credite bancare. Oricum, împrumutul banilor are un preț înalt. Ratele dobânzilor la împrumuturile bancare luate de migranții care au participat la sondaj sunt între 24% și 32% pe an. Confrunțați cu datoria care se acumulează, situația financiară a multor antreprenori se înrăutățește. Astfel, căutarea sprijinului din împrumuturi bancare pentru a soluționa problema resurselor financiare uneori se sfârșește cu agravarea situației financiare a antreprenorilor.

Pe lângă aceasta, condițiile de rambursare a împrumuturilor tind să fie prea rigide; termenul de rambursare este prea scurt și plățile încep prea devreme. Când cineva ia un împrumut bancar, de regulă rambursarea începe în luna următoare. De aceea antreprenorii sunt nevoiți să caute surse financiare

suplimentare pentru a plăti datoria la banca care le-a acordat împrumut. Uneori ei recurg la împrumuturi de la alte bănci. În astfel de condiții, nu este neobișnuit ca un împrumut să creeze dificultăți și mai mari, printre care înrăutățirea relațiilor cu rudele sau prietenii de la care s-au împrumutat banii, pierderea gajului, emigrarea în scop de muncă pentru a întoarce datoria la bănci și alți creditori, chiar și eșuarea afacerii.

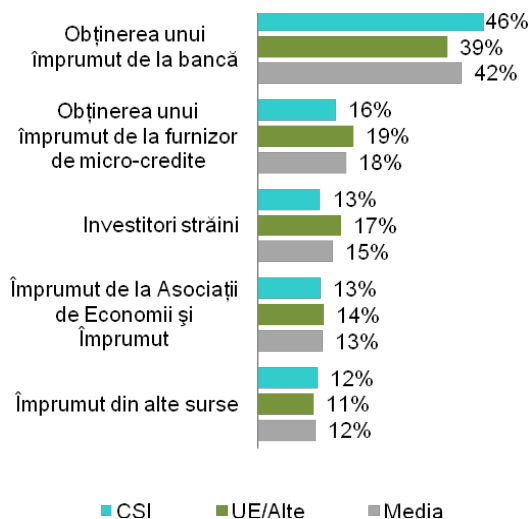

Figura 21. Surse planificate de împrumut sau obținere a capitalului financiar în rândurile populației generale de migranți

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

„Am dori să luăm un împrumut pentru afacerea noastră, dar rata dobânzii este prea mare și ne temem că nu vom putea s-o plătim. Este mai bine ca soțul meu să plece peste hotare, să câștige bani și să investească fondurile noastre, pentru a evita riscuri.” IIP 46, 49, 33

De asemenea antreprenorii nu sunt satisfăcuți de condițiile de acordare a împrumutului și procesul de aprobare a împrumutului. Mulți migranți au remarcat termenele îndelungate de examinare a cererilor pentru împrumut și cerințele riguroase, inclusiv vizita personală a unui colaborator bancar la sediul afacerii. Pe lângă aceasta, procedura este foarte birocratizată. Acești factori reduc atractivitatea apelului de a împrumuta de la bănci.

Acești antreprenorii ar dori să vadă o simplificare a pachetului de documente necesare pentru obținerea unui împrumut, precum și reconsiderarea politicilor bancare cu privire la gaj. Unica garanție posibilă pentru obținerea unui împrumut de la bancă este cu o bucată „clasică” de gaj, cum ar fi imobilul sau

automobilul. Investitorii doresc ca gajul să se extindă la bunuri mobile, cum ar fi echipamentul sau materialele folosite în producție și activitățile antreprenoriale.

„Există o altă problemă – gajul. La momentul de față sunt foarte multe proiecte și asistență externă, dar noi nu putem beneficia de ele pentru că băncile comerciale nu ne susțin. Ele nu oferă împrumuturi, decât dacă este gajat un bun imobil sau un autovehicul, care trebuie să fie nu mai vechi de cinci ani. Casele de la țară nu sunt apreciate înalt și nu întotdeauna sunt acceptate în calitate de gaj. La țară nu prea pot fi văzute mașini noi. Afacerile nu sunt acceptate în calitate de garanție, astfel ele nu pot fi gajate. În rezultat, nu avem acces la împrumuturi. Ar fi bine de investit mai mult chiar de la începutul afacerii, dar lipsa de resurse financiare suficiente și condițiile nefavorabile de acordare a împrumuturilor nu ne permit să o facem. În aceste condiții chiar și proiectele bazate exclusiv pe granturi devin neatractive.” IIP 3

Deseori condițiile nefavorabile de acordare a împrumuturilor acționează ca un stimulent negativ care îi oprește pe oameni să apeleze la bănci pentru împrumuturi financiare. În aceste condiții, clienții potențiali preferă fie să împrumute bani de la rude și prieteni (în majoritatea cazurilor de la persoane care lucrează peste hotare), fie să găsească un loc de muncă peste hotare pentru a câștiga fondurile necesare.

Printre migranții moldoveni există puține cunoștințe sau ele nu există deloc în privința instituțiilor financiare nebancare care acordă împrumuturi. În prezent aceste instituții financiare au de regulă condiții mai flexibile privind acordarea împrumuturilor, pe lângă faptul că acceptă tipuri alternative de garanții (de ex. garanții personale, echipament, inventar, etc.) Doar un singur interviueat din eșantion a apelat la o instituție de micro-finanțare, dar a rămas nemulțumit de circumstanțele în care a primit împrumutul: *„Am luat un împrumut de la Microinvest (o instituție financiară nebancară), pentru că ei nu cereau gaj. Ei au*

transferat fondurile în contul meu bancar de la Agroindbank, spunând că nu va fi perceput nici un comision de transfer. Trebuia să primesc 50 mii lei, dar am primit doar 46 mii. Pe lângă dobânda care trebuia s-o plătesc, patru mii au fost reținute pentru transfer.” DFG 3

Interviul cu CDR, o instituție de micro-finanțare, a arătat că „moldovenii nu știu cum să-și planifice activitățile și cum să evalueze oportunitățile de întoarcere a banilor datorati. La moment desfășurăm un Proiect de educație financiară în sate, cu accent pe remitențe. Vom organiza 60 seminare în satele din Republica Moldova, în care există Asociații de economii și împrumut, pentru ca oamenii să-și poată planifica resursele financiare, inclusiv remitențele. Oricum, aceste seminare sunt prea puține. Oamenii sunt interesați să obțină astfel de informații.” IIP CDR

Depășirea obstacolelor la lansarea unei afaceri nu garantează succesul operațiunilor ulterioare. **Politicile fiscale** sunt deseori o problemă în acest sens:

- taxele și impozitele sunt mari

„Impozitele sunt foarte mari. Circa 1/4 – 1/5 din venit revine impozitelor, ceea ce nu e puțin pentru că aici nu calculăm salariile, permisele, licențele și alte lucruri necesare pentru muncă.” IIP 4

- prea multe rapoarte

„[Sunt necesare] prea multe rapoarte și plăți lunare pentru diferite activități. Ar fi bine de reținut un impozit anual fix, care ar putea fi chiar mai mare, cu un singur raport pentru toate impozitele, astfel economisind timp și hârtie”. IIP

- sistemul de impozite și taxe este instabil, „cu modificări frecvente operate de actorii politici.” IDI 46

Povara fiscală determină mai multe probleme. Una din ele este că ele impun angajatorii să recurgă la practici de contabilitate dublă, neraportând numărul actual de salariați și/sau prezentând informații false despre veniturile lor reale. Aceasta reduce suma asigurărilor sociale, cum ar fi pensiile pe care salariații au dreptul să le primească. În afară de salariile mici cu care se confruntă mulți angajați, aceasta creează și un impediment financiar pentru perfecționarea calificării pentru locul de muncă și obținerea cunoștințelor noi în domeniul activității. În rezultat, există un deficit de personal bine instruit. Povara fiscală de asemenea impune persoanele să realizeze activități în mod neoficial, în pofida riscului asociat cu astfel de practici. Totuși, mulți antreprenori ar dori să-și înregistreze afacerile oficial, dacă e posibil. În cele din urmă, problemele politicilor fiscale pun antreprenorii într-o situație dificilă, între desfășurarea oficială și neoficială a afacerilor.

Altă problemă este cadrul juridic nefavorabil pentru deschiderea și operarea unei afaceri, care duce la o lipsă de transparență în operațiuni. Evitarea cadrului juridic se face prin coruperea autorităților. Problemele cadrului juridic au motivat antreprenorii din raionul Cahul din sudul Republicii Moldova să-și închidă afacerile și să le relocalizeze peste hotar în România, unde cadrul juridic este mai favorabil. Aceasta a dus la reorientarea capitalului financiar, uman și social din Moldova spre România⁵⁴.

„Este foarte greu de lucrat în conformitate cu legea. Legile din țara noastră nu sunt făcute pentru promovarea activității de antreprenoriat. Din contra, ele sunt făcute pentru a face oamenii să renunțe la lansarea afacerii. Noi reușim să activăm doar pentru că suntem capabili să evităm anumite legi, adică ne înțelegem cu persoanele de la inspectoratul fiscal, de exemplu. Altfel toți am lucra în pierdere. Anume din acest motiv soțul meu și-a înregistrat compania în Galați, România și noi nu suntem unicii care au procedat astfel. Sunt multe persoane în Galați care au avut afaceri în Cahul: frizerii, farmacia, magazine, etc., dar le-au vândut și au deschis afaceri în România.” IIP 45

⁵⁴ Raionul Cahul se află la hotar cu România.

Uneori nivelurile înalte de concurență pot fi un pericol pentru afacerile migranților. Imitarea devine o problemă când prea multe afaceri de același fel sunt create în același domeniu, suprasaturând piața și ducând la eșecul unor afaceri. Lipsa abilităților de afaceri, accesul limitat la informația cu privire la investiții și operarea în piețele neformale ar putea însemna că antreprenorii nu pot concura cu alte afaceri mici sau nu pot învăța să identifice domeniile optimale pentru investiții.

Un alt obstacol cu care se confruntă afacerile migranților din Moldova este cererea pentru produse, în special pentru produsele agricole. Abundența produselor importate pe piața locală scade prețurile. Deseori prețurile la bunurile importate sunt mai mici decât la cele produse local.

„Oamenii investesc și doresc să investească. Problema e piața de desfacere. Importurile ne sufocă. Cu regret, este o problemă de interes și de aceea guvernul protejează importurilor. Prețurile de import sunt de două ori mai mici decât prețurile pentru producția din Republica Moldova. Aceasta împiedică dezvoltarea.” IIP CDR

Producția agricolă străină tinde să fie de scară largă, aducând beneficii economiilor de scară și permițând producătorilor străini să producă și să vândă la prețuri mici. Totuși, producția agricolă din Moldova se realizează la o scară mai mică, cu o capacitate de producție redusă. Aceasta înseamnă că producătorii locali se confruntă cu costuri mai mari de producție și vând la prețuri mai mari. Chiar dacă mulți antreprenori moldoveni din sectorul agricol ar putea să-și mărească capacitățile de producție, acest proces este deseori împiedicat de resursele financiare limitate sau neexistente.

Accesul la piețele agricole este limitat de asemenea și de faptul că producătorii agricoli locali nu au acces direct la piață. Ei sunt forțați să vândă intermediarilor, care cumpără de la producători la prețuri mici și apoi vând producția pe piață la prețuri mult mai mari. Aceasta permite intermediarilor să obțină profituri semnificative, pe când producătorii agricoli văd doar câștiguri marginale. Aceste probleme implică faptul că producătorii agricoli se confruntă cu cerere redusă pentru produsele lor în rezultatul concurenței împotriva importurilor la prețuri mai mici, precum și cu prețurile mici la produsele lor care pot fi vândute doar intermediarilor. Acești factori îngreuiază concurența între antreprenorii migranți.

Centrele comerciale mari tind să nu coopereze cu micii producători agricoli și proprietari de terenuri, pentru că ei pot genera volume mici și nu pot satisface cerințele standard cu privire la împachetare. Intervievații din eșantion cred că accesul la instalațiile de împachetare și prelucrare pentru producătorii de scară mică ar putea majora vânzările.

Constrângeri există nu doar în privința pieței locale. Antreprenorii locali se confruntă de asemenea cu dificultăți în accesarea piețelor externe. Aceasta poate fi explicat în felul următor:

- În Republica Moldova exist un monopol de companii care dețin dreptul de a exporta produse agricole.

„Pentru a exporta producția peste hotare, compania trebuie să aibă un nume. Probabil se au în vedere anumite cote de export, pe care le au companiile. O persoană ordinară cu zece tone de mere nu le poate exporta. Când am mere pentru export în Rusia, apelez la aceste companii. Altfel nu e posibil.” DFG 2

- Certificarea bunurilor la vamă este o procedură foarte birocratizată și care necesită foarte mult timp;
- Majoritatea birourilor vamale nu au oficii cu echipament sau tehnologii adecvate pentru a facilita trecerea frontierei. Spre exemplu, multe birouri vamale nu au echipament pentru testarea nivelului de pesticide în producție sau pentru efectuarea altor teste pentru a trece mai rapid și eficient producția prin vamă. Trecerea frontierei ar fi mai ușoară, dacă analizele necesare s-ar desfășura pe loc.

Infrastructura subdezvoltată, cum ar fi drumurile rele și sisteme de irigație neexistente sau învechite pentru terenuri agricole, etc., de asemenea creează dificultăți pentru afaceri, în special în zonele rurale. De asemenea antreprenorii au probleme cu aprovizionarea produselor, echipamentului și mașinilor necesare pentru funcționarea afacerilor lor. Aceasta poate include, spre exemplu, făină de calitate

superioară pentru o brutărie sau semințe de calitate superioară pentru sere și agricultură. Pe lângă calitate, prețurile și disponibilitatea bunurilor necesare pe piața locală pot crea dificultăți adiționale pentru afaceri.

Prețurile la energia electrică și gaz în Moldova sunt foarte mari. Aceasta poate crea constrângeri financiare suplimentare pentru deținătorii de afaceri. Investițiile în surse alternative de energie cu scopul de a reduce costurile pentru afaceri și de a asigura venituri mai mari ar putea înlătura această constrângere.

„Am un vis: să creez o seră în care factorul uman este înlocuit de un calculator. Însă tehnologia necesară este foarte scumpă și consumul de energie este foarte mare. Visez să folosesc energie alternativă, eoliană, solară, din biomasă, care în țări dezvoltate ca Germania este mai ieftină decât sursele tradiționale. Cu toate acestea, în țara noastră ele nu sunt profitabile. Am participat la câteva seminare organizate de Ministerul Agriculturii și ACSA cu privire la utilizarea energiei solare în agricultură și am ajuns la concluzia că voi obține unele profituri abia după 30 de ani de operare, dacă voi utiliza energie alternativă. Eu urmăresc mereu ce fac nemții și am observat că în Germania ei utilizează tot bălegarul pentru a obține gaz, pe când în țara noastră el pur și simplu se aruncă în câmp. Pentru a crea o seră modernă, sunt necesare investiții mari. Acesta este un domeniu bun pentru intervenția statală!” IIP 3

Subvențiile agricole din partea statului sunt limitate și nu sunt suficient de substanțiale ca să sprijine producția agricolă. Subvențiile mai mari ar putea ajuta producătorii agricoli să procure echipament agricol foarte performant.

Migranții care au deschis firme turistice au impresii mai pozitive bazate pe implicarea Agenției pentru Turism a Republicii Moldova în susținerea și promovarea turismului rural. Agenția oferă asistență antreprenorilor prin organizarea seminarelor în țară și desfășurarea întrunirilor peste hotare pentru a-i informa despre eventuale proiecte, la care pot aplica. Aceasta include rutele individuale ale pensiunilor agro-turistice, precum și rutele turistice ordinare, cum ar fi mănăstirile, Orheiul Vechi, etc.

„Am fost în SUA, România și Polonia la seminare și am aflat cum sunt susținuți antreprenorii acolo și cu ce îi ajută statul. În 2001 au fost organizate circa 8 sau 9 seminare, chiar și în comunitatea noastră în incinta școlii, cu sprijinul SOROS și a Europei de Est. Toate seminarele care au avut loc în 2001-2004 au urmărit să explice oamenilor cât de favorabilă este dezvoltarea turismului în zonele rurale. Am fost informați despre aceasta de către Minister (Agenția pentru Turism). Eu am cooperat cu ONU, care mi-a acordat sprijin financiar pentru construcția unei terase și reparația a două camere.” IIP 54

3.5. Evaluarea întoarcerii pe viitor

În general moldovenii demonstrează o dorință puternică de a se întoarce acasă și de a locui permanent în țara lor de origine. Indiferent de cât de muncitori sunt sau cât de mult au stat peste hotare, mulți migranți moldoveni se simt străini în țara de migrație. Unii au declarat că se simt că nu sunt „nimeni”.

Întoarcerea acasă este condiționată de o serie de factori. Cei mai importanți și cei mai des menționați sunt următorii:

- ✓ Un loc de muncă sigur și bine plătit
- ✓ Mediu economic, politic și social mai bun în Moldova
- ✓ Atingerea obiectivelor de a face economii prin migrație și a capacității de a face economii
- ✓ Continuarea crizei economice globale
- ✓ Alți factori: dor de casă, starea sănătății rudelor, etc.

Aceasta se reflectă în termenele diferite pentru întoarcerea permanentă planificată...

„Ne vom întoarce acasă în dependență de cât de repede vom strânge bani pentru a cumpăra un apartament în Chișinău. Ne vom întoarce și în cazul în care criza va dura prea mult, pentru că din moment ce unul din soți lucrează, iar celălalt stă acasă, este mai bine pentru noi să venim acasă.” IIP 1

“Mă voi întoarce acasă în dependență de cât de repede voi economisi bani suficienți pentru ca să-mi deschid o afacere în Moldova. Pe lângă aceasta, ar trebui să fiu sigur că nu doar voi putea supraviețui, ci și trăi decent în țara mea de baștină. Nivelul salariilor are o importanță foarte mare pentru mine. Dacă acestea nu sunt suficiente, nu mă voi întoarce acasă.” IIP 2

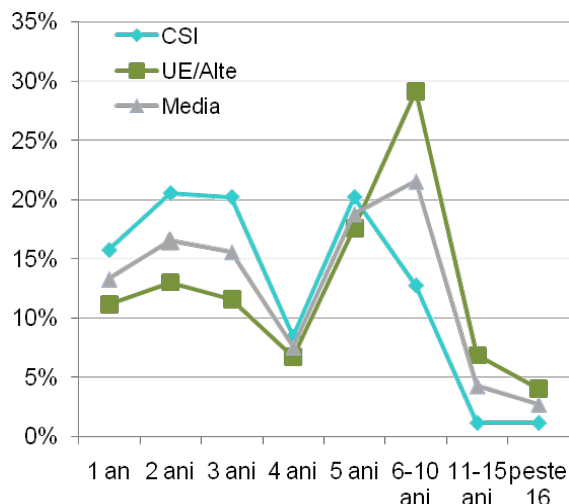

Figura 22. Condiții pentru migrația de întoarcere

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

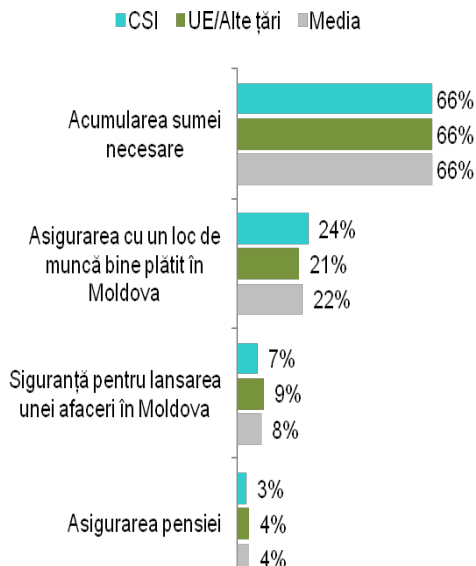

Figura 23. Variații în termenele pentru întoarcerea permanentă planificată în Moldova

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

Programele de sprijinire a migranților care doresc să se întoarcă acasă și să înceapă o afacere⁵⁵ s-au bucurat de un mare interes din partea intervievaților, în special în contextul că migranții știu foarte puține despre astfel de oportunități. Doar 2 intervievați din 54 au auzit despre proiectele de susținere a migrației de întoarcere, unul din ei chiar a beneficiat de un astfel de program (a se vedea Anexa 5, pagina 54). Această constatare sugerează că proiectele de migrație de întoarcere ar putea servi drept o precondiție importantă în luarea hotărârii de a se întoarce acasă.

Un anumit număr de migranți care trăiesc și lucrează peste hotare nu planifică deloc să se întoarcă. Această constatare este sprijinită de experți și migranți, care au analizat experiențele de migrație și statisticile demografice. Expertul ASM a argumentat în felul următor: „Statisticile demografice de la momentul de față, precum și prognozele denotă o rată înaltă de scădere a populației. În 1989 în Moldova erau circa 4 milioane de oameni, iar în 2004 – 3,5 milioane, pe când prognoza pentru 2050 este de 2,5 milioane. Lumea pleacă din Moldova nu din cauză lipsei locurilor de muncă, dar din cauza salariilor mici. Noi anticipăm reunificarea familiilor peste hotare și aceasta deja se întâmplă. Migrația femeilor din Moldova este foarte înaltă. În rezultat, rata divorțurilor este în creștere. Este dovedit că dacă femeile au plecat, ele își iau și copiii după câțiva ani. Statisticile Serviciului grăniceri arată că în ultima jumătate de an numărul copiilor de vârstă preșcolară care au trecut frontiera s-a mărit. 68.000 cetățeni moldoveni și-au legalizat șederea în Italia și sunt înregistrați la autoritățile italiene de protecție socială. Ei beneficiază de indemnizații. Este puțin probabil că ei se vor întoarce vreodată, dacă beneficiază de fonduri sociale. Pe lângă aceasta, numărul căsătoriilor mixte peste hotare este în creștere.” IIP ASM

De asemenea migranții afirmă că ei pleacă din motive economice, dar odată ce ei cunosc alte moduri de trai, alte oportunități, ei caută diferite modalități să rămână peste hotare.

⁵⁵ OIM Moldova a asistat întoarcerea voluntară a migranților moldoveni prin implementarea proiectelor orientate spre întoarcerea și reintegrarea migranților care se întorc din țările UE (Austria, Marea Britanie, Irlanda, Elveția, Belgia, țările Europei Centrale), precum și prin acordarea serviciilor de reintegrare pentru membrii comunităților locale, oferind alternative migrației și contribuind la dezvoltarea comunității locale și la reducerea sărăciei (Sursă: <http://iom.md/index.php/en/programs/facilitated-migration/assisted-voluntary-return-avr>).

„Oamenii pleacă cu orice preț. Ei vor să scape de sărăcie. Ei sunt de acord să devină sclavi, dar să câștige suficient. Cu regret foarte mulți se stabilesc în Italia și Rusia și nu intenționează să se întoarcă vreodată. Ei nu au la ce se întoarce!”. DFG 2

Experții ODIMM și IDIS, precum și migranții, au afirmat că mulți moldoveni reușesc să creeze afaceri de succes peste hotare și angajează alți moldoveni. Aceasta, la rândul ei, reduce probabilitatea că acești migranți se vor întoarce în țara de baștină.

Tendința de a se reintegra cu scopul de a obține un loc de lucru este obișnuită în rândul migranților moldoveni. Foarte puțini intervievați au declarat că nu intenționează să mai plece vreodată peste hotare. Cauzele cele mai frecvent menționate pentru migrația repetată sunt banii insuficienți pentru lansarea, operarea și extinderea unei afaceri.⁵⁶ În unele cazuri, migrația repetată este instigată de afacerea eșuată și de aceea servește drept soluție pentru asigurarea unui trai satisfăcător. Alte cauze pentru migrație repetată sunt disponibilitatea unui sistem de securitate socială robust și sigur în țara de destinație, nivele mai joase de corupție și birocratie comparativ cu Republica Moldova și o calitate mai bună a serviciilor prestate.

„Pe parcursul următorilor 10 ani fiecare va migra și va munci peste hotare și apoi se va întoarce acasă. Dacă ne uităm realist la lucruri, în țară nu se întâmplă nimic. Noi realizăm că dacă Moldova mai există ca țară, este doar datorită faptului că noi muncim ca niște sclavi peste hotare și aducem bani acasă.” DFG 2

Din cauza crizei economice globale, mulți migranți au fost nevoiți să rămână acasă în Moldova: „Acum nu sunt locuri de muncă, de aceea stăm acasă. Imediat ce situația se rezolvă, vom merge înapoi.” DFG2

3.6. Rolul potențial al economiilor făcute

Cercetarea curentă confirmă constatările anterioare din IASCI-CIVIS 2010 referitor la înclinația de a face economii printre migranții din Moldova. Unele economii ale migranților se acumulează în numerar și/sau sisteme bancare în locul de migrație. Aceste economii reținute au atins suma de 601 milioane euro în 2009. Cu condiția stimulenților potriviți, a garanțiilor și cadrului de reglementare, aceste resurse pot fi canalizate în economii și investiții în țările de baștină ale migranților, în cele din urmă având un impact de dezvoltare.

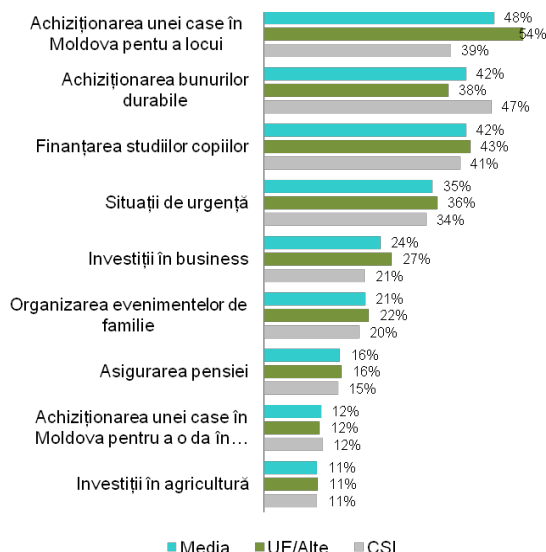

Figura 24. Obiectivele de economisire ale gospodăriilor casnice pentru perioada de migrație

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

Interviurile cu migranții au confirmat că ei au obiective foarte clare cu privire la economii. Pentru majoritatea, obiectivul de a cumpăra o casă a fost deja atins la momentul realizării acestei cercetări. Astfel, principalele obiective cu privire la economii veneau în sprijinul și grija membrilor familiei, studii pentru copii și finanțarea anumitor evenimente de familie, cum ar fi nunțile, aniversările, funeraliile și botezurile. Astfel se poate conchide că obiectivele cu privire la economii tind să se orienteze spre reducerea sărăciei și îmbunătățirea standardelor de trai. De asemenea migranții intervievați au exprimat o dorință foarte puternică de a investi banii lor în realizarea ideilor și planurilor de afaceri (Anexa 4, pagina 54). Ei cred că aceasta ar putea avea un efect pozitiv nu doar la nivel personal, ci și pentru dezvoltarea țării.

⁵⁶ Dorim să amintim cititorului că studiul s-a concentrat în primul rând pe migranții cu experiență în investiții sau cei care doresc să investească în propria afacere. De aceea rezultatele trebuie privite în baza acestui criteriu.

Suma de bani necesară pentru atingerea obiectivelor cu privire la economii este estimată la zeci de mii de euro și de regulă doar o parte mică din banii necesari sunt gestionați pentru a fi economisiți. Respondenții au fost relativ pesimiști în privința abilității lor de a economisi aceste sume în timpul migrației, în special din cauza crizei economice.

3.7. Migranți cu calificare înaltă

Fenomenul exodului intelectual a început în anii nouăzeci și a luat amploare la începutul secolului XXI. Conform interviurilor cu reprezentanții Universității de Stat din Moldova și ai Academiei de Științe a Moldovei, intelectualii au plecat din Moldova anume pentru că nu erau mulțumiți de salarii condiții de lucru, oportunități de cercetare și lipsa suportului tehnic. Pe lângă aceasta, odată cu destrămarea URSS au fost rupte și legăturile de cercetare cu țările din spațiul sovietic. Fenomenul exodului intelectual a scăzut puțin, întrucât unii migranți s-au întors în Moldova după ce și-au atins obiectivele financiare. Deseori scopul este de a câștiga suficient peste hotare pentru a-și permite un apartament acasă. Foarte puțini profesori universitari care au migrat s-au întors și s-au reintegrat în universități. Majoritatea au rămas peste hotare, dar mulți din ei nu au pierdut legăturile cu Moldova. Unii din ei mai sunt încă înregistrați în calitate de membri ai cadrelor universitare din Moldova, pentru a putea pretinde la un loc de muncă în cazul în care se întorc. Oricum, migranții angajați în domenii de cercetare în instituții vestice probabil nu se vor mai întoarce în Moldova, pentru că ai tehnologia de cercetare este foarte proastă și învechită. Au migrat mai puțini învățători, decât cercetători din cauza constrângerilor lingvistice, pentru că în cercetare limba nu este la fel de importantă.

Există o anumită cooperare între universitățile din Republica Moldova și foștii cercetători și profesori care au migrat. Această cooperare constă în primul rând din organizarea vizitelor de schimb de experiență, publicații comune, implementarea proiectelor de cooperare cu universitățile străine, conferințe și tutoring în comun. Totuși, această cooperare este mai mult „*de natură ocazională, decât o practică ordinară în țară.*” IIP ASM

Fenomenul exodului intelectual afectează potențialul de viitor în domeniul academic și de cercetare. Rata de migrație a absolvenților tineri este în creștere. Noul val de migrație este motivat de oportunități, spre deosebire de cele anterioare motivate de necesități. Absolvenții bine instruiți pleacă pentru a găsi poziții în domeniile pe care le-au studiat și mai puțin caută munci necalificate. Cele mai atractive țări pentru migrația tinerilor sunt Marea Britanie, Canada, SUA, Franța, Germania și Spania. Potențialul didactic și de cercetare în Moldova este pierdut în domeniile fizicii, matematicii, informaticii și chimiei.

„Învățământul universitar a pierdut în migrație 10-15% de învățători și 30-40% de absolvenți. Oricum, aproape toți absolvenții universitare doresc să plece după absolvire. Persoanele tinere sunt foarte flexibile, cunosc multe limbi și învață limbile străine mai ușor, au experiență de împărtășire a proiectelor și au condiții mai favorabile pentru realizări personale și salarii adecvate. De ce ar rămâne aici?” IIP USM

Există contracte de cooperare între universitățile din Republica Moldova și universitățile de peste hotare. Studenții care merg peste hotare pentru o perioadă de mai mulți ani sunt obligați să se întoarcă acasă conform condițiilor contractului. Oricum, odată cei trăiesc viața de peste hotare și primesc o bursă cu mult mai mare decât salariile din Moldova, deseori ei doresc să rămână. Mulți se întorc acasă după expirarea contractelor și pleacă peste câțiva ani când apare posibilitatea.

„În 2006 Republica Moldova a avut 7.000 studenți câștigători de granturi care și-au făcut studiile peste hotare și nu există date privind numărul celor care s-au întors și celor care s-au angajat la muncă în instituții de stat.” IIP ASM

Migrația intelectualilor are efecte negative. Atunci când pleacă tinerii specialiști, rămâne personalul cu experiență limitată. „*Nu avem deficit de personal la USM, dar avem deficit de personal profesionist. Cadrele didactice îmbătrânesc, pentru că cei tineri pleacă. Nu are cine-i înlocui pentru că cei mai buni pleacă, iar cei mai slabi rămân. Nu există o „reînnoire” a personalului didactic și de cercetare din*

universități. Efectul pozitiv este că cei care se întorc vin cu experiențe noi, mentalitate diferită, cultură și contacte noi. Întrebarea este în ce măsură acestea pot fi utilizate și dacă pot fi utilizate în general.” IIP USM

3.8. Rolul crizei economice curente

Numeroasele interviuri cu migranți și familiile migranților sugerează că criza economică globală a afectat statutul de angajare la muncă al multor migranți moldoveni aflați peste hotare (Anexa 7, pagina 57). Migranții se confruntă cu ore de muncă reduse, venituri reduse, pierderea locurilor de muncă, dificultăți de a găsi un loc de muncă și în unele cazuri, cheltuielile pentru cazare și mâncare, care anterior erau acoperite de angajator au fost reținute din compensația lunară. Aceasta, la rândul ei, a afectat capacitățile migranților de a remite și de a face economii.

Conform unui studiu recent realizat de IASCI-CIVIS (2010) 31% din migranții care trimiteau remitențe au trimis mai puține remitențe la GC lor din Moldova în 2009, comparativ cu 2008, pe când 47% din GC beneficiare au raportat mai puține remitențe decât în anul anterior. Aceste date confirmă estimările oficiale care ilustrează o scădere a sumei transferurilor în 2009. Conform Biroului Național de Statistică, în rezultatul acestor scăderi ale remitențelor, precum și al altor factori din 2009, PIB general în Moldova a scăzut cu 6,5%.⁵⁷

Conform aceluiași studiu IASCI-CIVIS 2010, în 2009/2010, în mare parte din cauza impactului crizei economice globale, grupul celor care nu trimit remitențe a crescut considerabil. Se poate prognoza că această tendință va continua și în 2010.

Criza economică globală are efecte diferite asupra comportamentului de întoarcere al celor plecați peste hotare. Pe de o parte, ea ar putea grăbi întoarcerea migranților care doresc să evite cheltuirea economiilor făcute. Pe de altă parte, ea ar putea de asemenea amâna întoarcerea pentru alții; migranții care nu și-au atins obiectivele cu privire la economii ar putea prefera să rămână peste hotare să aștepte trecere crizei. În ambele cazuri, capacitatea migrantului de a economisi joacă un rol decisiv. Din acest punct de vedere, criza economică a influențat direct ciclul general de migrație.

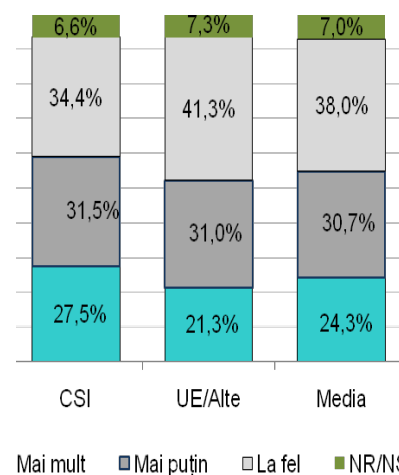

Figura 25. Impactul crizei economice globale asupra volumului remitențelor în 2009

Sursă: IASCI/CIVIS 2010

⁵⁷ Estimări preliminare, Biroul Național de Statistică, 2010, www.statistica.md.

Concluzii

Migrația a devenit pentru moldoveni o strategie de viață. Chiar și după două decenii de migrație, oamenii mai pleacă în alte țări ilegal. Destinațiile de prioritate înaltă au rămas aceleași – CSI (în special Rusia) și UE (în special Italia). Cu toate acestea, a avut loc o reorientare a modelelor de migrație de la CSI în direcția statelor UE. În prezent migrația spre Rusia deseori servește drept sursă de finanțare pentru migrația spre vest. De asemenea s-a observat o schimbare de la migrația de scurtă durată și sezonieră la migrația de lungă durată. Reorientarea modelelor de migrație de la țările cu venituri mai mici la țările cu venituri mai mari creează oportunități/potențial sporit pentru impactele de dezvoltare din migrație; în special în fluxuri de remitențe mai mari sau fluxuri de remitențe mai stabilizate/rezistente.

Migrația are efecte pozitive și negative asupra țării de baștină. Cel mai important avantaj al migrației pentru Moldova rămân a fi remitențele. Aceste sume monetare sunt utilizate în primul rând pentru consum, permițând GC ale remitențelor să-și îmbunătățească condițiile de trai. În același timp migrația permite migranților și familiilor lor să investească acasă. De regulă migranții recurg la investiții „neproductive”, în special în locuințe. Rezultatele studiului arată că acestea pot genera angajarea la muncă și venituri pentru mulți non-migranți sau foști migranți. O investiție importantă pentru moldoveni este educația. Remitențele sporesc cheltuielile pentru educație în GC de origine și în multe cazuri aceasta este unica sursă de obținere a accesului la învățământul universitar. Pe de altă parte, există dovezi că migrația poate crea la fel și stimulenți negativi pentru învățământ, cel mai important fiind înrăutățirea calității învățământului, întrucât învățătorii și cercetătorii calificați rămân peste hotare, precum și din cauza lipsei supravegherii părintești a copiilor. În privința impactului migrației asupra sănătății, este dificil de spus dacă starea sănătății s-a înrăutățit sau îmbunătățit în contextul migrației. Sunt necesare studii specializate în acest domeniu. Oricum, neajunsul de personal medical este simțit pretutindeni. Acest neajuns ar putea fi compensat doar de generațiile tinere de specialiști, deși mulți specialiști tineri și calificați nu sunt înclinați să rămână în Moldova. Confrunțați de salariile mici și potențialul redus pentru carieră, mult tineret educat pleacă peste hotare în scurt timp după absolvire.

Remitențele sunt foarte importante pentru GC cu migranți; totuși, scopul principal al migrației este în cele din urmă economisirea. Unele economii ale migranților sunt acumulate în numerar și/sau sisteme bancare în locul de migrație. Este estimat că aceste economii reținute ajung la sute de milioane de euro pe an. Cu condiția stimulenților potriviți, a garanțiilor și cadrelor de reglementare, aceste resurse ar putea fi canalizate în economii și investiții în țările de baștină ale migranților, în cele din urmă contribuind la dezvoltare.

După satisfacerea necesităților de bază, migranții tind să investească capitalul în activități productive de scară mică. Moldovenii preferă să dețină afaceri de familie create din propriile resurse, care în cele mai dese cazuri sunt limitate. De regulă afacerile se lansează în comunitățile de baștină ale migranților. În zonele rurale, capitalul financiar este investit în mare parte în activități agricole, pe când în zonele urbane investițiile se fac în primul rând în comerț și construcții. Strategiile de investiții ale moldovenilor sunt de asemenea limitate. Deseori migranții din aceeași comunitate investesc în aceleași tipuri de afaceri, cum ar fi morile, serele de legume, et., care în cele din urmă contribuie la concurența pe piață și profitabilitatea scăzută a afacerilor. În plus, migranții contribuie la dezvoltarea comunităților lor în primul rând prin atingerea unui nivel de prosperitate individuală, spre exemplu prin reparația și modernizarea caselor lor. Acțiunile colective de obținere a beneficiilor comune sunt mai degrabă excepția, decât regula.

Pentru migranții care se întorc decizia de a porni o afacere este deseori împiedicată de eșecul de a se reintegra în piața de muncă din Moldova. Bunăvoința, energia și deținerea unui capital disponibil pentru investiții ajută la motivarea pentru inițierea afacerilor noi. Cu regret, încercarea de a deveni independent și de a rămâne în Moldova eșuează în multe cazuri, fie din cauza eșecului afacerii, fie pentru că afacerea nu răspunde așteptărilor. În rezultat, mulți migranți recurg la migrație repetată.

Eșuarea unor activități antreprenoriale poate fi atribuită mai multor factori, două probleme de bază fiind 1) lipsa accesului la informație (în special în zonele rurale) și 2) dificultățile în extinderea și crearea afacerilor. Chiar dacă remitențele au contribuit la îmbunătățirea vieții multor cetățeni ai Republicii Moldova și continue să asigure unui trai decent, remitențele nu pot rezolva problemele structurale, economice și de dezvoltare care persistă.

În pofida numeroaselor dificultăți și provocări cu care se confruntă întreprinderile mici, migranții rămân în general optimiști și sunt convinși că factorii de decizie își vor schimba atitudinea față de producătorii de scară mică. Ei speră că rezolvarea acestor probleme le va ajuta să aducă acasă capitalul financiar, uman și social obținut peste hotare.

Moldovenii manifestă o lipsă de încredere în sistemul financiar și bancar din Republica Moldova, precum și nemulțumirea cu operațiunile și serviciile bancare. În consecință, moldovenii care au capacități mari de a face economii recurg la metodele bancare neformale. Resursele financiare enorme care provin din migrație sunt păstrate în mare parte acasă. Cu alte cuvinte, băncile nu au acces la aceste fluxuri financiare, limitând capacitățile acestora de a contribui la dezvoltarea țării prin acordarea de credite.

În cazul migrației de întoarcere, migranții se confruntă deseori cu dificultăți la reintegrarea în societatea moldovenească, deseori lipsindu-le infrastructura, oportunitățile și susținerea care le-a fost disponibilă anterior în țările de migrație. Acest studiu relevă situațiile în care capitalul financiar, uman și social acumulat de moldoveni peste cotaie este canalizat în schimb, spre exemplu, spre comunitățile de la frontiera cu România. Chiar dacă la moment există puține cazuri de acest fel, există potențialul ca aceste numere să crească pe viitor, în special de când obținerea cetățeniei românești de către moldoveni a devenit mai ușoară.

Exodul intelectual din Moldova nu se transformă neapărat în câștig intelectual la întoarcere. Indiferent de nivelul de calificare și educație obținut, migranții moldoveni de peste hotare sunt deseori angajați la munci de calificare joasă sau munci pentru care ei sunt supra-calificați. Doar rareori acești migranți beneficiază de cursuri de instruire. Totuși, deseori migranți acumulează un anumit volum de capital uman peste hotare și deseori se fac încercări de a aplica aceste abilități noi acasă. Obținerea cunoștințelor și abilităților noi și dezvoltarea unor valori noi și moduri de viață s-au înregistrat în special în sectorul construcțiilor și agriculturii, dar și în comerțul cu amănuntul. Aceste schimbări se manifestă prin procurarea echipamentului sau mașinăriei, aplicarea abilităților manageriale și implementarea noilor idei de afaceri în țara de baștină.

Rata înaltă de migrație în Republica Moldova (inclusiv un număr mare de femei migrante) a dus, printre altele, și la o rată mai mare de divorțuri. Conform atât experților, cât și migranților, procesul de reunificare a familiei peste hotare a început. Multe femei și-au legalizat statutul și și-au adus copiii. Legalizarea oferă migranților dreptul de a beneficia de contribuții sociale. De asemenea moldovenii se căsătoresc tot mai mult peste hotare și rămân acolo, unde standardul de trai și sistemele de securitate socială sunt evident mai înalte. Moldova este afectată de o instabilitate politică, socială și economică cronică și de lipsa oportunităților pentru migranții actuali și copiii lor. În consecință, ceea ce a început ca o migrație temporară a forței de muncă uneori se transformă eventual într-o depopulare progresivă.

Deși există un nivel înalt de coeziune socială între moldovenii de peste hotare la nivel individual, există o coeziune socială limitată între comunitatea moldovenilor de peste hotare (diaspora moldovenească) în general. Aceste grupuri formale au potențialul de a se implica în dezvoltarea țărilor lor de baștină, deși nivelul lor actual de implicare în astfel de activități rămâne limitat.

O serie de instituții de stat sunt responsabile de ducerea evidenței privind migrația externă a persoanelor și de gestionarea problemelor migrației. Deși funcțiile acestor instituții sunt diferite, există puțină coordonare între aceste organe sau lipsește în general. Autoritățile nu dețin controlul asupra migrației.

Îndrumarea coordonată a atribuțiilor care aparțin structurilor respective ar permite o gestionare mai eficace a fenomenului migrației din perspectiva migranților și a Republicii Moldova.

Comunitatea internațională își arată sinceritatea față de Republica Moldova prin acordarea asistenței atât Guvernului, cât și migranților. În primul caz ea oferă servicii și consultanță în scopul asigurării unei gestiuni eficiente a migrației, contribuie la găsirea soluțiilor practice la problemele migrației și contribuie la promovarea cooperării internaționale în privința problemelor migrației. De asemenea comunitatea internațională oferă asistență migranților moldoveni la toate etapele migrației, inclusiv întoarcerea acasă (ceea ce este foarte important din perspectiva de dezvoltare). Sinceritatea comunității internaționale este o resursă, care ar trebui folosită pentru a elabora o abordare mai eficientă a problemelor migrației.

Recomandări

„Acțiunile implementate la momentul de față în domeniul migrației se referă la sporirea nivelului de cunoștințe și abilități economice, dar nu se concentrează pe acțiuni specifice de atragere a remitențelor și migranților. Nu există instrumente clare pentru modul și aspectele de atragere a migranților și remitențelor; există doar foarte multe discuții.” IIP ASM

În ultimii ani, în rândurile factorilor de decizie politică, agențiilor donatoare și specialiștilor de dezvoltare din Moldova a avut loc o realizarea tot mai mare că migranții trebuie susținuți, pentru a putea captura mai bine oportunitățile de dezvoltare. Guvernul Moldovei se va confrunta pe viitor cu multe provocări în domeniul migrației și este considerat punct critic. Dacă vor fi întreprinse acțiuni oportune, țara ar putea, cu ajutorul migrației, să se plaseze pe o cale nouă spre dezvoltare durabile.

În continuare sunt prezentate recomandări bazate pe constatările de cercetare ale acestui studiu, care sunt adresate...

...Guvernului

- Coordonarea structurilor și instituțiilor responsabile de evidența migrației externe și gestionarea problemelor migrației.
- Rezolvarea neajunsurilor în colectarea datelor statistice și încrederea în ele. Aceasta necesită îmbunătățiri în domeniul colectării datelor cu privire la migrației și în sistemul de înregistrare și evaluare generală a procesului de migrație. Statisticile ar putea servi la abordarea fenomenului din perspectiva mobilității circulare, protecției migranților moldoveni sau facilității transferurilor bănești. Cunoașterea tipurilor de activități desfășurate de migranți peste hotare ar putea permite organizarea unor proiecte comune. Utilizarea experienței migranților moldoveni în UE, spre exemplu, ar putea contribui la crearea unor întreprinderi cu capital mixt sau atragerea filialelor, care ar putea urmări utilizarea în Republica Moldova a noilor abilități și tehnologii învățate peste hotare. Întoarcerea acasă ar putea fi abordată prin facilitarea taxelor la importul noilor tehnologii și a echipamentului modern. Cu alte cuvinte, cunoașterea realității de către autoritățile relevante ar putea permite o negociere bilaterală a diferitor aspecte, care ar fi avantajoase pentru ambele părți.
- Consolidarea cooperării dintre Republica Moldova și țările de destinație în gestionarea procesului de migrație.
- Încurajarea legalizării șederii moldovenilor peste hotare prin semnarea unor acorduri mutuale. Aceasta ar putea să contribuie la asigurarea protecției drepturilor sociale și economice ale migranților. De asemenea legalizarea facilitează mai multe întoarceri acasă.
- Extinderea prezenței diplomatice și consulare în țările primare de destinație pentru migranții moldoveni. La momentul de față, din cauza lipsei resurselor umane și financiare, misiunile consulare și diplomatice de peste hotare oferă puțin ajutor migranților moldoveni care au nevoie de asistență. Deseori migranții solicită asistență când se află deja în situații financiare dificile.
- Consolidarea contactelor cu diaspora moldovenească prin intermediul ambasadelor, organizațiilor de migranți, internetului, comunităților neformale, etc. Informarea migranților despre oportunitățile de investire în țara de origine.

- Continuarea activităților guvernului moldovenesc pentru susținerea IMM.
- Continuarea monitorizării și evaluării programelor guvernamentale privind utilizarea productivă a remitențelor, cu scopul de a spori eficiența acestor programe.
- Diminuarea vacuumului informațional general din Moldova. Instituțiile responsabile, printre care, și nu doar autoritățile locale, ar trebui să ofere informație cu privire la:
 - Procedurile de lansare a unei afaceri noi,
 - Identificarea sectoarelor economice prioritare și a oportunităților de afaceri cu potențial de creștere în viitorul apropiat,
 - Obținerea abilităților antreprenoriale și manageriale,
 - Mediere financiară (oportunități de acordare a creditelor, oferte pentru granturi sau alte programe care susțin activitățile antreprenoriale, etc.).
- Direcționarea remitențelor către activități de afaceri prin susținerea antreprenorilor noi. Aceasta poate fi făcut cu ajutorul stimulenților, cum ar fi scutirea de impozit pe venit, contribuții sociale, condiții preferențiale de creditare, subvenții, componente de grant, reducerea numărului de inspecții, etc.).
- Promovarea importurilor de mașinărie, echipament, instrumente și materie primă necesară la rate preferențiale.
- Reducerea birocrăției și corupției, pentru a facilita activitatea de întreprinzător.
- Soluționarea problemelor de infrastructură în zonele rurale, pentru a spori disponibilitatea migranților de a se întoarce și de a investi în aceste domenii. Implicarea migranților în proiecte locale de infrastructură.
- Promovarea migrației circulare, în așa fel ca procesul de migrație să nu afecteze grav sau negativ familiile.

... Băncilor

- Ridicarea nivelului de cunoștințe financiare în rândul migranților, familiilor migranților și beneficiarilor de remitențe, în special femei, tineri și persoane care locuiesc în zone rurale. Aceasta poate fi făcut prin intermediul campaniilor informaționale.
- Optimizarea serviciilor prin întreprinderea acțiunilor de:
 - Acordare a instruirii financiare, adică sensibilizarea publicului în privința sectorului financiar și a oportunităților sau serviciilor prestate de instituțiile financiare
 - Reducerea costurilor legate de transferurile bănești
 - Îmbunătățirea și diversificarea tehnologiilor de transfer (de ex. elaborarea unui sistem de e-banking pentru ca migranții să-și poată gestiona personal resursele lor financiare și pentru a atrage economiile la bănci)
 - Diversificarea setului de servicii și instrumente bancare și financiare
 - Formalizarea serviciilor bancare post-transfer pentru a ajuta migranții să-și asigure banii (spre exemplu, convertirea remitențelor și economiilor în scheme de asigurare, etc.)
 - Reducerea ratelor dobânzilor la credite
 - Prelungirea perioadei de grație pentru începerea rambursării creditelor financiare
 - Acordarea creditelor de o durată mai lungă
 - Majorarea ratelor dobânzilor la economii și depozite
 - Sporirea nivelului de încredere a populației în sistem

Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova

- Impactul de dezvoltare ar putea fi utilizat eficient în cazul intermedierei de către instituții financiar sau cuplării cu resursele din partea sectorului privat sau a autorităților locale.

... Grupurilor diasporei moldovenești

- Grupurile diasporei moldovenești ar trebui să recunoască potențialul contribuției lor la dezvoltarea țării de baștină, în stabilirea contactelor cu capitalul social, prin intermediul acțiunilor de caritate și a transferului de abilități, etc. Este necesar de dezvoltat un dialog social la nivel de comunități de moldoveni care trăiesc peste hotare, inclusiv o implicare mai activă a diasporei moldovenești de peste hotare și a misiunilor diplomatice, precum și a altor actori relevanți. Ulterior, diaspora ar putea contribui la dezvoltarea țării prin remitențe și investiții, transfer de tehnologii, dezvoltarea rețelelor și promovarea accesului la piață.

... Societății civile

- Promovarea abilităților antreprenoriale în rândul beneficiarilor de remitențe și susținerea activismului antreprenorial prin intențiile migranților de a face investiții.

... Mijloacelor mass-media

- Promovarea unei reflectări mai bune în mass-media a activităților agențiilor care se ocupă de monitorizarea și evaluarea migrației.

Bibliografie

Becker, T., Hockenos, P. și Holmes, E. (2009). Remittances from Austria (Remitențe din Austria). Școala de finanțe și management din Frankfurt. Viena.

Elina Eskola. (2007). Investiții într-un viitor mai luminos peste hotare? Necesitatea unei alternative locale în Moldova. SIDA.

Fix, M., Demetrios G. Papademetriou, Batalova, J., Terrazas, A., Yi Ying Lin, S. și Mittelstadt, M. (2009). Migration and the Global Recession (Migrația și recesiunea globală). Institutul de politici pentru migrație, Serviciul mondial BBC.

Fundația Europeană de Instruire. (2008). The contribution of Human Resource Development to Migration Policy in Moldova (Contribuția dezvoltării resurselor umane la politicile de migrație în Moldova).

Fundația Europeană de Instruire. (2009). Raport de țară pentru Moldova. Black Sea Labour Market Reviews (Analize ale pieței de muncă în zona Mării Negre).

Jesús Alquézar Sabadie [și alții]. (2010). Migration and skills : the experience of migrant workers from Albania, Egypt, Moldova and Tunisia (Migrație și calificări: experiența muncitorilor migranți din Albania, Egipt, Moldova și Tunis), Banca Mondială și FEI.

Analiza pieții din Moldova IASCI/CIVIS DEVINPRO, 2010.

Strategia interimară de reducere a sărăciei. (2000). Republica Moldova, 15 noiembrie.

OIM. (2008). Migrația în Moldova: profil de țară. Siar, S. (Ed.). Geneva.

OIM. (2009). The Socio-Economic Impact of the Economic Crisis on Migration and Remittances in the Republic of Moldova - Early Findings (Impactul socio-economic al crizei economice asupra migrației și remitențelor în Republica Moldova: Primii indicatori). CBS-AXA.

Kramarenko, V. What is the fate of S&T in the Republic of Moldova? (Care este soarta științei și tehnologiei în Republica Moldova) în W. Meske et al. (Eds.) IOS Press, 1998. Transforming science and technology systems - the endless transition? (Transformarea sistemelor științifice și tehnologice – tranziție interminabilă?) Reluat de pe www.books.google.com.

Lücke, M., Mahmoud, T. O. și Pinger, P. (2007). Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Moldova. Sondajul CBS-AXA 2006. OIM și Sida.

Luecke, M., Mahmoud, T.O. și Steinmayr, A. (2009). Labour Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? (Migrația forței de muncă și remitențele în Moldova: Avântul a luat sfârșit?). OIM, Sondajul CBS-AXA 2006-2008.

Maddock, N., Ramguttee, L. (2009). Responding to falling remittances and returning migrants (Reacții la remitențele în scădere și întoarcerea migranților) în Development and Transition (Dezvoltare și tranziție), 13 iulie 2009, p.15, cu referire la Migration and Development Brief (Buletinul de migrație și dezvoltare) (Washington D.C., Banca Mondială, 23 martie 2009).

Mansoor, A., Quillin, B. (2006). Migration and remittances: Eastern Europe and the former Soviet Union (Migrația și remitențele: Europa de Est și fosta Uniune Sovietică), Banca Mondială.

Marandici, I. Remitențe și dezvoltare în Moldova, IDIS Viitorul.
http://www.viitorul.org/public/1258/en/Marandici_eng_3.pdf.

Moșneaga, V., și Corbu-Drumea, L. (2006). Migrația în/din Republica Moldova: proces și reglarea (primul deceniu). Populația moldovenească în contextul migrației internaționale, vol.I. Iași.

Moșneaga V. cu referire la Евдокимова Л. Коммерческая миграция населения Республики Молдова: основные этапы и их характеристика [Migrația comercială a populației Republicii Moldova: etape de bază și caracteristicile acestora]Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы [Populația Moldovei și migrația de muncă: statut și forme actuale]. – Chișinău, CAPTES, 2000.

Moșneaga, V. (2009). Populația Moldovei în contextul proceselor actuale ale migrației. Moldova – Transnistria: Cooperare pentru un viitor prosper, 156-172. Editura Chișinău.

Biroul Național de Statistică. www.statistica.md

Pyshkina T. V., (2002). Economic Consequences of the Migration of Labour from the Republic of Moldova (Consecințele economice ale migrației forței de muncă din Republica Moldova)/Institutul mondial ONU pentru dezvoltare și cercetare economică, Helsinki.

Schwartz, R. (2007). Exploring the Link between Moldovan Communities Abroad (MCA) and Moldova (Analiza legăturii între comunitățile moldovenești de peste hotare (CMH) și Moldova), OIM și Sida, Chișinău.

PNUD, Good Governance and Human Development. Moldova Human Development Report (Buna guvernare și dezvoltarea umană. Raport de dezvoltare umană pentru Moldova) 2003.

Van Krieken, P., Cernei, T. (2010). Raport privind readmisia – Republica Moldova. OIM.

Walewski, M., Sandu, M., Mincu, G., Hristev, E. și Matysiewicz, B. (2008). The impact of migration and remittances on the rural areas of Moldova and Case Study on migration management in Poland (Impactul migrației și remitențelor asupra zonelor rurale din Moldova și Studiu de caz privind gestionarea migrației în Polonia). Centrul pentru investigații sociale și economice (CASE).

www.msmt.cz/uploads/Areas_of.../Action_Fiche_healthworkers.doc

http://portal.unesco.org/en/files/44210/12288309151Gheorge_DUCA-Moldova.pdf/Gheorge%2BDUCA-%2BMoldova.pdf

www.iom.md

Anexe

Anexa 1. Profilul migranților intervievați

Nr.	Nume	Urban/Rural Raion	Vârsta	Nivel studii	Țara de migrație	Domeniul de investiții	Suma investită (euro)	Planuri/investiții viitoare	Nr. angajați
Zona CENTRU									
1.	Elena	U, Chișinău	32	S	UE (Italia)	Imobil		Agricultură	-
2.	Mihai	R, Sângerei	32	S	UE (Franța, Grecia, Portugalia)	În trecut a investit în lansarea unei afaceri – o moară	Circa 20.000		-
3.	Sergiu	R, Bender	26	S	EU (România)	Seră experimentală	4.000	Extindere, utilizarea surselor alternative de energie	1
4.	Iurie	U, Chișinău	35	S	CSI (Ucraina)	Magazin de pesticide	6.000		3
5.	Oleg	R, Criuleni	24	M	UE (Marea Britanie)	Agricultură (porumb)	20.000		7
6.	Vladislav	R	29	M	UE (Marea Britanie)	Agricultură			
7.	Ion	R, Cimișlia	28	M	UE	Agricultură			
8.	Vera	R, Nisporeni	39	M	UE (Italia)	Agricultură, Cooperativă de prestare a serviciilor cu ajutorul echipamentului agricol	12.000		4
9.	Tamara	R, Anenii Noi	54	S	UE (Italia)	Imobil			-
10.	Silvia	U, Strășeni	46	S	UE (Grecia, Italia)	Taxi (lansarea afacerii)	5.000		1
11.	Gheorghe	R, Cimișlia	40	M	UE (Lituania) CSI (Rusia)	Agricultură Vița de vie			
12.	Ion	R, Orhei	56	S	UE (Italia)	Agricultură, livezi (puieți), echipament agricol (tractor), inventar viu (500 păsări)		Sistem de irigare	4
13.	Irina	U, Chișinău	25	S	SUA	Comerț (magazin)			11
14.	Nicolae	R, Bender	29	M	CSI (Ucraina)	Agricultură, Livadă			
15.	Nicolae	R, Sângerei	30	P	CSI (Rusia) UE (Franța)	Seră	14.000	Extindere	2
16.	Oleg	U, Chișinău	44	S	CSI (Rusia)	Servicii de traducere	2.000		1-3
17.	Viorica	R, Criuleni	30	M	UE (Portugalia, Grecia)	Fabrică de mobilă	5.000		4
18.	Alexandru	R, Căușeni	22	S	SUA	Construcții (neoficial)	5.000	Club de golf, zonă	3

Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova

								de divertisment	
19.	Anton	R, Orhei	59	M	UE (Italia)	Turism		Turism rural (ar dori să construiască un mini-hotel, pensiune în zona Codrilor)	3
20.	Galina	R, Orhei	48	M	UE (Italia)	Educația copiilor			-
21.	Aurel	R, Orhei	50	P	UE (Franța) Israel	Lac		Sală de nunți	
Zona NORD									
22.	Boris	U, Bălți	53	S	Egipt, Irak, Algeria, UE (România, Bulgaria)	Servicii de aviație în agricultură, Magazin			
23.	Andrei	U, Bălți	24	M	CSI (Rusia)	Reparația apartamentelor	1.000		2
24.	Vitalie	U, Bălți	40	M	CSI (Rusia)	Reparația apartamentelor	800		2
25.	Constantin	U, Bălți	47	S	UE (România), CSI (Rusia)	Agenție imobiliară			
26.	Ludmila	U, Bălți	49	S	UE (Franța)			Birou de limbi străine și traduceri	
27.	Eugeniu	U, Bălți	62	S	UE (Portugalia)	Agricultură			
28.	Zinaida	R, Fălești	50	M	CSI (Rusia)	Export în Rusia			1
29.	Vladislav	U, Bălți	54	S	CSI (Ucraina)	Afacere comercială			
30.	Ludmila	R, Ocnîța	47	S	CSI (Rusia)	Livadă			
31.	Lilia	R, Ocnîța	47	S	CSI (Rusia)	Brutărie		Clinică veterinară	20
32.	Nicolae	R, Ocnîța	58	M	CSI (Rusia)	Agricultură (deținerea terenurilor, mașini și echipament (tractor, semănătoare, camion, cultivator, pulverizator), livadă și cereale)			3
33.	Marcel	R, Briceni	33	P	UE (Franța)	Magazin, bar. A avut anterior o fabrică de mobilă, dar a cedat-o după 5 ani de exploatare, din cauza scăderii vânzărilor	15.000		3
Zona SUD									
34.	Mariana	R, Leova	31	P	CSI (Rusia), UE (Italia)	Magazin			2
35.	Olesea	U, Cahul	30	M	CSI (Rusia)	Magazin de aparate foto-video			2
36.	Cristina	R, Cahul	29	S	CSI (Rusia)	Divertisment			
37.	Aliona	R, Cahul	33	S	UE	Inventar viu			

Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova

38.	Natalia	U, Cahul	23	S	CSI (Rusia)			Fără răspuns	
39.	Ion	R, Cahul	34	S	UE (România)	Agricultură			1
40.	Vitalie	U, Cahul	32	M	CSI (Rusia)	Deschiderea unui magazin			
41.	Mihai	R, Cahul	18	P	UE	Disco			1
42.	Marina	R, Cahul	18	P	UE			Vie	
43.	Vitalie	R, Cahul	30	S	CSI (Rusia), UE (Portugalia, Spania)	Struguri (are un frigider și vinde struguri iarna) În trecut a avut o afacere în Cahul – arendă de automobile.		Zonă de agrement și divertisment	3
44.	Mihail	R, Cahul	21	P	CSI (Rusia); UE (Marea Britanie)	Agricultură (lucernă , grâu, floarea soarelui) / echipament agricol (inclusiv prestarea serviciilor)		Alte afaceri în agricultură	3
45.	Luminița	U, Cahul	36	S	UE (Italia), Turcia	Bar / servicii pentru copii În trecut carting		Servicii de transport în România (TIR)	
46.	Valentina	R, Comrat	40	S	CSI (Armenia, Ucraina, Rusia)	A început cu restaurarea mobilei vechi. La moment deține o fabrică de mobilă, de asemenea vopsește uși		Importarea lemnului din Rusia pentru mobilă	3
47.	Marina	R, Comrat	25	S	Turcia; CSI (Rusia)	Magazin		Redeschiderea magazinului	3
48.	Tudor	R, Cahul		S	Turcia, CSI (Rusia) UE	Moară, vie, magazin	Cel puțin 60.000	Agricultură (cultivarea câpșunilor și zmeurei)	
49.	Andrei	U, Cahul	21	S	SUA	Servicii foto	Mai puțin de 1.000	Noi tehnologii foto	3
50.	Ruslan	R, Vulcănești	28	S	UE (Marea Britanie)	TI (crearea paginilor web)	Partene- riat cu Franța	Cultivarea plantelor medicinale pentru export	6
51.	Irina	U, Cahul	25	S	UE (Italia)	Croitorie (soțul a trimis două mașini de cusut de înaltă performanță)			3
52.	Vadim	R, Comrat	24	S	CSI (Rusia), UE (Bulgaria)	Construcția/reparația imobilului			70
53.	Natalia	R, Comrat	29	M	CSI (Rusia)	Magazin (închis din cauza crizei)			
54.	Ala	R, Orhei	55	S	UE (Marea Britanie) Son	Agro-pensiune		Extindere	

Anexa 2. Intermedierea plecării

„Am plecat în Italia în 2002. Am apelat la o firmă de turism care mi-a deschis viza pentru suma de 3.000 euro”. Femeie, 48 ani

„În 2003 am plecat în Spania. O cunoștință m-a ajutat să obțin viză de 3 luni în Europa în calitate de șofer de micro-bus. Serviciile m-au costat 2.000 euro.” Bărbat, 30 ani

„Pentru a ajunge în Spania cunoscuții mei (soț și soție) au plătit câte 5.000 euro fiecare. Ei au venit cu o echipă de sportivi. Persoana care se ocupa de vize pentru echipa sportivă „i-a vârat în listă”. Femeie, 34 ani

„Eu am avut o viză de o săptămână pentru Austria pentru a participa la o conferință în domeniul agriculturii, de unde am plecat în Italia, unde am rămas mai multe luni”. DFGI

Anexa 3. Câștigurile din migrație

„Am învățat ce este managementul. Eu am realizat că dacă afacerea nu este bine gestionată, ea suferă eșec. Noi ducem lipsă de management bun la orice moment al lansării afacerii. Am învățat ce sunt clienții și cum să stabilesc legături cu ei. Aceasta m-a ajutat mult în crearea propriei mele afaceri acasă”. IIP 3

„După ce ne-am întors acasă am dorit să facem ceva ce am văzut peste hotare și ne-a plăcut mult. Am deschis un bar pentru copii, am cumpărat vehicule cu motoare electrice pentru copii și apoi am investit în carting. Inițial a fost foarte complicat pentru că nu aveam experiență, dar datorită șederii noastre peste hotare am învățat multe lucruri și le-am implementat aici și acum totul este în regulă”. IIP 44

„Soțul meu a lucrat într-o mănăstire din Rusia unde făcea sculptură în lemn. Acolo i-a venit ideea să aducă lemn acasă și să lucreze de acasă”. IIP 46

„Copiii de care îngrijeam în Turcia învățau la o școală germană cu profil englez. Eu am primit multe materiale și informații de la ei și am obținut unele abilități de lucru cu copiii. Am adus aceste cunoștințe înapoi și încerc să le aplic la școala natală din sat unde lucrez ca profesoară de limbi străine de când m-am întors acasă. Am observat că copiilor le plac lecțiile mele mai mult decât lecțiile obișnuite și ei au început să acorde mai multă atenție subiectului.” IIP 47

„Tatăl meu a lucrat timp de cinci ani în Italia în construcții. Apoi el a cumpărat echipament pe care l-a adus acasă. Echipamentul adus din Italia este de o performanță înaltă, foarte exact și foarte ușor în lucru. De asemenea am cumpărat un camion de lucru și am început treptat să activăm. Dacă totul va merge bine, vom crea o afacere în construcții”. DFG 2

„Soțul meu a adus înapoi experiență. Când a plecat în Moscova, nu avea nici o legătură cu construcțiile. Dar utilizând experiența obținută, s-a întors acasă și construiește casa noastră cu mâinile lui. El spune că aceasta a fost ca o școală pentru el”. DFG 3

Anexa 4. Intențiile migranților de a face investiții

„Aș dori să deschid un club de golf în viitor. Am lucrat la un astfel de club peste hotare și am învățat unele lucruri în acest domeniu. Am observat cum pot fi atrași clienții și am formulat câteva idei despre o astfel de afacere. Știu ce aș dori să exclud și să adaug la propria mea afacere”. IIP 18

„Dacă aș avea posibilitatea, tot aș investi în turism. Aș construi un hotel mic sau o pensiune aici în zona Codrilor noștri. Dacă un alt om de afaceri ar dori să investească, ca să construim lucrurile mai repede, aș accepta un parteneriat”. IIP 19

„Soțul mei planifică să se întoarcă din Rusia și să deschidă o farmacie veterinară. El este veterinar de profesie și în sat nu avem veterinar. Oamenii au nevoie de aceste servicii și ar fi mult mai comod pentru ei dacă specialistul ar fi chiar aici în sat, decât să cheme pe cineva din centrul raional și să plătească transportul și serviciile acestuia. În plus, cineva trebuie să facă ceva oricum. El nu poate rămâne pentru totdeauna în Rusia și nici nu devine mai tânăr”. IIP 30

„În satul nostru sunt multe terenuri în vale, unde ar putea fi plantate căpșuni și zmeură. Am observat că atunci când doresc să le cumpăr de la piață, fie nu le găsesc, fie sunt prea scumpe. Dacă statul sprijină o astfel de inițiativă pe o perioadă lungă de timp, ar fi o posibilitate.” IIP 48

„Aș dori să creez o afacere în domeniul agriculturii. Există posibilități de a implica parteneri din Franța. În Republica Moldova sunt multe plane care ar putea fi exportate pentru producția medicamentelor. La momentul de față nu dispun de mijloace financiare suficiente și încă nu mi-am gândit strategia, dar sunt convins că voi lua o decizie în viitor”. IIP 50

Anexa 5. Proiecte de susținere a migrației de întoarcere: o experiență de succes

Nicolae (30 ani) s-a întors în Moldova din Franța după ce a beneficiat de serviciile OFII (Office Francais de l'Immigration et de l'Integration – Oficiul Francez de Imigrare și Integrare). OFII i-a finanțat întoarcerea acasă și i-a recomandat să aplice la Alianța Prosperării pentru a obține sprijin pentru lansarea unei afaceri. Suportul financiar a fost în sumă de 7.000 euro și a fost oferit sub forma echipamentului agricol:

„Când eram în Franța, am aflat de la prieteni despre programul de susținere a migranților care doresc să se întoarcă acasă. Am făcut o vizită la OFII. Ei plătesc pentru transport și cazare. Le-am spus domeniul în care dorim să creăm o afacere. Astfel am venit la Alianța Prosperării din Moldova, care m-a ajutat să-mi lansez afacerea. A trebuit să le dovedesc că sunt motivat să fac ceva aici. După ce mi-am lansat afacerea, le-am trimis poze, arătându-le că afacerea este funcțională și ei mi-au oferit sprijin financiar în sumă de 7.000 euro, egal cu suma pe care am investit-o din propriile fonduri. Am creat două sere de legume, una de roșii și castraveți, alta de varză târzie. La moment afacerea este operațională și mă bucur de ea”. IIP 15

Anexa 6. Cauze ale neîncrederii în băncile moldovenești

„Ne-am gândit să economisim niște bani și i-am pus în bancă, dar ținând cont de instabilitatea din țară, am renunțat”. IIP 47

„Au fost momente, când am avut urgent nevoie de bani. Eu nu am putut retrage din bancă suma de care aveam nevoie. La momentul respectiv eu aveam o sumă mare în bancă, dar banca nu mi-a eliberat banii din diferite motive. Există cazuri când bancomatele nu funcționează sau permit doar extragerea unei sume de bani limitată pe zi. De aceea este mai bine pentru mine să păstrăm economiile acasă.” IIP 50

„Eu am avut depozite la mai multe bănci, printre care Agroindbank, Victoriabank. Eu făceam depozite, când dobânda la depozite era mai mare. Cel mai rău a fost la Agroindbank: inițial am făcut un depozit la rata dobânzii de 8 procente, dar după jumătate de an banca a scăzut rata dobânzii la 3% și nu m-a informat despre aceasta. Contractul prevedea că banca avea dreptul să schimbe rata dobânzii, dar banca a neglijat să mă informeze. Eu am aflat despre schimbare doar după trei ani după ce am deschis contul. Nu am fost deloc satisfăcut de serviciile prestate de ei”. IIP 43

„Am avut economii la Investprivatbank. Banca a investit sume mari în construcția blocurilor locative, dar nu le-au putut finisa și oamenii au rămas fără bani și fără apartamente. Problema a avut implicații politice. În rezultat, banca nu mai există, iar noi am pierdut o parte din bani (20.000 USD) și nu le-am putut recupera. Nu știm când și cum va fi rezolvată problema”. IIP 46

„Cu mulți ani în urmă am avut un depozit în valută străină. Când am avut nevoie să scot bani, m-am confruntat cu multe bariere. Puteam retrage bani de la o anumită filială a băncii, adică eram trimis de la o filială la alta. La filiala respectivă a trebuit să depun o cerere pentru a doua jumătate a zilei următoare. Dacă sunt careva urgențe și cineva dorește să retragă bani din propriul cont, există riscul că nu o va putea face”. DFG 1

„Statul garantează doar suma de șase mii de lei pentru un depozit bancar, indiferent de suma de pe cont. În Olanda, spre exemplu, suma garantată este de 37 mii euro. În Republica Moldova statul oferă o garanție nepotrivită”. DFG 2

„Am deschis un cont în euro la Banca de Economii, dar banca îmi arată contul în lei. Rata de schimb a valutei străine fluctuează mereu. Am pus trei mii de euro la o filială a băncii din Briceni. Când banii s-au depreciat, am dorit să-i retrag, dar am primit doar lei. Ei au euro doar în Chișinău, nu aveau euro în Briceni. Dacă aveam nevoie de euro, trebuia să merg la un birou de schimb valutar, pierzând astfel o anumită sumă de bani”. IIP 32

„Am avut un depozit la Moldindconbank, dar rata dobânzii era foarte mică – 4%. Banca ia de la oameni 26% la credite și le dă 4%. Este foarte incorect și eu am închis contul”. DFG 1

Anexa 7. Efectele crizei economice

„Salariul a scăzut cu 20-30% și trimitem acasă mai puțin”. IIP 51, 19, 21, DFG 1

„Când am văzut că se încep problemele, m-am întors acasă.” DFG 1

„Soțul meu lucra în Rusia și a avut o înțelegere să primească o anumită sumă de bani în toamnă în ruble rusești. Valuta s-a depreciat odată cu criza și a obținut jumătate din suma convenită. În plus, mai devreme angajatorul le oferea cazare și mâncare gratuită, dar odată cu criza el a început să rețină aceste cheltuieli din remunerare. Astfel, venitul net a fost foarte mic”. IIP 30

„Întrucât remunerarea nu a fost calculată în raport cu o anumită rată de schimb, noi am primit tot mai puțin în timpul crizei. Spre exemplu, mai devreme rata de schimb a dolarului era de 25. Apoi a devenit 30. Aceasta înseamnă că eu pierdeam 400 dolari la 1000 pe lună. Astfel, mai devreme trimiteam acasă 1.500 dolari, iar acum doar 1.000”. DFG 3

„Se simte criza. Este mai puțin de lucru și cu siguranță economisim mai puțin”. IIP 43

„În SUA a fost mai greu de găsit de lucru și, în cele din urmă, câștigurile anuale nu au fost aceleași ca și în primul an. Ele au fost puțin mai reduse”. IIP 49

„Da, la momentul când a început criza, poziția mea a fost redusă și eu mi-am pierdut locul de muncă. Oricum, aceasta a fost cauza care m-a făcut să mă întorc acasă și să-mi lansez propria afacere. În consecință, la moment nu doresc să plec nicăieri”. IIP 3